

A GYERMEK

A MAGYAR GYERMEKTANULMÁNYI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE
AZ ORSZ. GYERMEKVÉDŐ LIGA TÁMOGATÁSÁVAL MEGJELE-
NIK JULIUS-AUGUSZTUS KIVÉTELELÉVEL MINDEN HÓ VÉGÉN

DAS KIND

ORGAN DER UNGARI-
SCHEN GESELLSCHAFT
F. KINDERFORSCHUNG

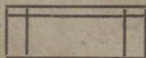
L'ENFANT

ORGANE DE LA SOCIÉTÉ
HONGROISE □ □ POUR
L'ÉTUDE DE L'ENFANT

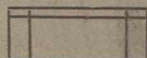
TELEKI SÁNDOR GRÓF,
BABARCZI-SCHWARTZER
OTTÓ DR., BÁRCZY IST-
VÁN DR., NÁRAY-SZABÓ
SÁNDOR DR. KÖZREMŰKÖ-
DÉSÉVEL SZERKESZTIK

□ NAGY LÁSZLÓ □
FELELŐS SZERKESZTŐ

BERKES JÁNOS, GROSZ
GYULA DR., RANSCH-
BURG PÁL DR., PEKÁR
KÁROLY DR. SZERKESZTŐ-
BIZOTTSÁGI TAGOK. ≡

SZERKESZTŐSÉG REDAKTION
BUDAPEST, VIII. ÜLLŐI-ÚT 16/B.

TARTALOM

<i>Grósz Gyula.</i> A gyermeknevelés ferdeségei	65
<i>Szász Irén.</i> Az iskolába lépő gyermek	75
<i>Nógrádi László dr.</i> Gyermekvallomások	88
Az „Egészség könyvtára.” (Könyvismertetés)	101
<i>Répay Dániel.</i> Zeitschrift für experimentelle Pädagogik, psychologische und pathologische Kinderforschung. (Könyvismertetés)	103
<i>Farkas Irén.</i> Agyermek ideáljai. (Lapszemle.)	109
Gyermektanulmányi mozgalmak	111
Külföldi szemle	113
<i>Dániel Jenőné.</i> A bajszos néni meg a vöröshajuak. (Apróság a gyermek életéből.)	118
A Magyar Gyermektanulmányi Társaság tagjainak névsora. (Negyedik folytatás.)	120
Übersicht der letzten Nummer	121
Résumé du dernier Numéro	124

A szerkesztőség és a M. Gyermektanulmányi Társaság elnökségének címe: *Nagy László alelnök. Budapest, VIII. Üllői-ut 16/B.* Az összes kéziratok és levelek társulati ügyekben ide küldendők.

A kiadóhivatal és a pénztáros címe: *Perényi József dr. tanár, Budapest, VII. Aréna-ut 11a.* A reklamációk, tagsági díjak és előfizetések ide intézendők. Ugyanitt történik a hirdetések fölvétele.

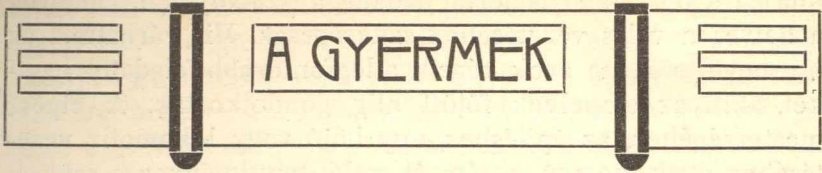
A tagsági díj *4 korona*, amelyért A Gyermek című közlöny is jár. Az előfizetés díja egész évre szintén *4 korona*. Egyes szám ára *60 fillér*.

Kérem tisztelt tagtársaimat, hogy a tagsági díjat a pénztári hivatalhoz sürgősen megküldeni sziveskedjenek.

Budapest, 1909. március 28.

Perényi József dr. pénztáros.

K. 1200

A gyermeknevelés ferdeségei.

Írta s a február 25-iki nyilvános gyermektanulmányi értekezleten felolvasta: **Grósz Gyula dr.** gyermekorvos, a Bródy Adél-gyermekkérdőház igazgató-főorvosa.

Mai előadásomnak célja, hogy a gyermeknevelés némely hibáira reámutassak. Ezt különösen hangsúlyozni akarom, hogy «némely hibáira», mert ha a gyermeknevelés összes ferdeségeit, hibáit, amelyeket orvosi gyakorlatom alatt tapasztaltam, el akarnám mondani, akkor egész előadási ciklust kellene tartanom. S így a mai előadásomban a gyermeknevelésnek csak ama ferdeségeiről akarok szólni, amelyek leginkább szembeötlők és amelyek különösen a gyermekorvosnak annyi gondot okoznak és ténykedéseit oly gyakran teszik szükségessé. Itt mindjárt előre kell bocsátanom, hogy mindazt, amit elmondandó leszek, főleg orvosi szempontból ítélem meg és semmiféle nevelési rendszerekbe, vagy elméleti okoskodásokba belebocsájtkozni nem szándékozom és ne vegyék tőlem a t. szülők és nevelők rossz néven, ha talán velök egy nézetem nem vagyok, sőt ha az általánosán dívó nézetekkel és fölfogásokkal szembe fogok szállani. De legyenek meggyőződve, t. hölgyeim és uraim, hogy fejtegetéseimben az a szándék vezérel, hogy orvosi tudásommal és tapasztalataimmal közös célunkat, t. i. a gyermeknevelés helyes irányba való terelését, előmozdítsam.

*

Herbert Spencer az *Education* című munkájában mondja, hogy: «A gyermekek nevelése, mind a testi, mind a szellemi és morális nevelés, rettenetesen hiányos. Ez azért van így,

mert a szülők nem ismerik azokat a szabályokat, amelyek a helyes nevelés vezetéséhez szükségesek. Mit várhatunk az oly neveléstől, ha azok végzik a legfontosabb feladatok egyikét, akik az alapelvek fölött alig gondolkoztak. A cipész mesterségéhez, az építéshez, egy hajó vagy lokomotiv vezetéséhez évek hosszú során át való tanulmányozás szükséges. Vajjon az emberi lény nyilvánulásai testi és szellemi tekintetben oly egyszerű folyamatok-e, hogy azokat bárki, minden előkészület nélkül ellenőrizheti és vezetheti? Ha ezek a folyamatok olyan komplikáltak, és a feladat ezeket tanulmányozni oly nagy nehézségekkel jár, akkor nem badarság-e, hogy erre a feladatra nem készülnek? A helyes nevelés legfőbb kelléke az, hogy a szülő legalább is némi- leg megismerkedjék a gyermek élettanával és a lélektan leg- egyszerűbb igazságaival.»

Azt hiszem, hogy *Spencer*-nek ezen szavaihoz nem kell kommentár. Ezek a szavak oly igazságokat tartalmaznak, hogy azokat mindenki el kell, hogy ismerje. A mindennapi élet azonban arra tanít bennünket, hogy a szülők gyermekeiket azon elvek szerint nevelik fel, amely elvek alapján ők nevelkedtek és azon tapasztalatok alapján, amelyeket ők a saját nevelésük alatt tapasztaltak. Rendes viszonyok közt ez talán elegendő is, — és olyan szülők, akik helyes nevelésben részesültek saját szüleik részéről, azok különösebb tanításra, könyvek és tegyük hozzá, bölcséleti rendszereken alapuló munkák és folyóiratok tanulmányozására nem is szorúlnak. Az emberiség történetéből tudjuk, hogy minden időben léteztek igen jól nevelt emberek, akik nem elméleti okoskodások és körmönfont elméletek alapján nevelkedtek. Igenis, azt látjuk, hogy minden időben a józan ész és a természet törvényeinek helyes megfigyelése vezette az embereket arra, hogy gyermekeiket miként neveljék. El kell továbbá ismernünk azt az igazságot is, hogy ne csak azon legyünk, hogy gyermekeinket neveljük, hanem egyszersmind arra is tekintsünk, hogy önmagunkat neveljük.

Ez az önnevelés az, amelyet különösen fontosnak tartunk, mert csak akkor nevelhetjük gyermekeinket helyesen és jól, ha első sorban önmagunkat neveljük. Nézetem szerint ez egyik legfontosabb kelléke a gyermeknevelésnek. Számtalanszor tapasztaljuk mi, orvosok, hogy panaszokkal

fordulnak hozzánk szülők oly gyermekeikkel, akik a legkülönfélébb ideges elváltozásokban szenvednek. Ha azután kutatjuk az okokat, hogy ezek az ideges elváltozások honnan erednek, azt találjuk, hogy ezek az ideges tünetek jórészt a szülőkben is megvannak és a gyermekek *utánzási ösztönük* folytán szüleiknél észlelt eme tüneteket elsajátítják. A szülők nem is tudják, vagyis észre sem veszik azt, hogy gyermekeik a szülőknél meglevő ideges tüneteket utánozzák. — Az orvos, aki objektíve vizsgál, észreveszi ezeket az ideges tüneteket és figyelmezteti a környezetet erre. — A gyermekek utánzó ösztöne igen nagy szerepet játszik a nevelésben. A gyermekek igen jó megfigyelők, amit a szüleiknél, testvéreiknél és a környezetükben látnak, tapasztalnak, ezt mind utánozni igyekeznek, a jót éppen úgy, mint a rosszat. — Mi, orvosok, jól ismerjük a gyermekek ezen utánzó ösztönét. A *gyermekek* erre az utánzásra igen hajlamosak, sokszor még betegségi tüneteket, nehézkóros, hisztériás rohamokat, Vitus-táncot stb. utánóznak, sőt egyes ideges tüneteket, különösen görcsöket, rángásokat észleltek járványszerűen fellépni iskolákban, internátusokban. (*Schwartzner: Psychiatriai jegyzetek.*) Ezeknek a tényeknek az ismerete tehát igen fontos a pedagógus szempontjából.

Ismeretes továbbá az is, hogy minden, ami gyermekkorunkban történt velünk, kitörülhetetlen, mély nyomokat hagy emlékezetünkben. A helyes, céltudatos nevelés még az idegrendszer világra hozott gyengesége esetén is, kedvezően befolyásolhatja a fejlődésben levő agyvelő lassú fejlődését és viszont a hibás, a ferde nevelés, még veleszületett hajlamosság nélkül is, zavarólag hatnak a gyermeki agyvelő rendes kifejlődésére. Tudjuk azt, hogy az emberi agyvelő a 18–20-ik életévig fejlődik, gyarapszik, tökéletesedik; ezt a fejlődést pedagógiai eszközökkel lehet elősegíteni. *Az agy fejlesztésének azonban lépést kell tartania a gyermek testi és szellemi képességeivel.* Ez legyen a modern nevelés irányzata. Arra kell törekednünk, hogy a gyermek esetleges hibáit, eredjenek azok akár betegségből, akár más okból, megszüntessük. A nevelés terén az legyen a főszabály, hogy tartózkodjunk minden általánosítástól, minden sematizálástól, és kövessünk mindig szigorúan egyéni eljárást. Jól

nevelni tehát csak az tud, aki a gyermek testi és lelki sajátosságait tökéletesen ismeri, aki a gyermeket jól megfigyeli és eljárását a tapasztalatokhoz alkalmazza.

Igen gyakran azt halljuk, hogy ezt vagy azt a gyermeket nevelni nem lehet, mert megvannak benne bizonyos *átöröklött* hibák. Általánosan ismert tény az, hogy az elődök testi és lelki tulajdonságai nemzedékről-nemzedékre átszarmaznak. Főképpen az idegrendszer beteges állapotai azok, melyekre nézve az átöröklés minden kétséget kizárólag ki van mutatva. Vannak ú. n. neuropatiás családok, ahol a neuraszténia, az epilepszia, a hisztéria, az elmezavarok mindennaposak, nemzedékről-nemzedékre megismétlődnek. Az ilyen családokból származó gyermeket *neuropatiásan*, illetve *pszihopatiásan terhelteknek* nevezzük. Ezeknek a gyermekeknek a nevelése természetesen a gyógypedagógia körébe tartozik és ezekről nem is akarok szólni. Mindazonáltal kétségtelen, hogy még az idegrendszer világra hozott bántalmi esetén is, amint azt már említém, a helyes és céltudatos nevelés rendkívül sokat tehet.

A hibás, a ferde nevelés az, amely minket ezúttal érdekel. Ha a különböző családokban körültekintünk, akár a szegényebb néprétegek között, akár a jobbmódúaknál vagy gazdagoknál, sajnos, csaknem mindenütt elszomorodva látjuk, hogy az a legritkább eset, ha a gyermek lelkületét megértik. Majdnem mindenütt az az elv érvényesül, hogy a hatalmasabb, az erősebb elnyomja a gyengébbet. Ahelyett, hogy a gyermek egyéni tehetségeinek szabad teret engednének, elnyomják a tehetségét és alakítanak belőle tucatembert. Pedig minden egyes gyermeket önálló individuumnak kell tekintenünk, akinek lelkületét tanulmányoznunk kell s annak jó és rossz tulajdonságait és csak akkor szólhatunk helyes és céltudatos nevelésről.

Azon fontos kérdés előtt állunk, vajjon a gyermeknevelésben az *engedelmesség* mily szerepet játszik? Az általánosan elfogadott nézet az, hogy az engedelmesség szükséges és elengedhetetlen tényezője a nevelésnek.

Egy szellemes angol író, *Perkins Gilman*,* ezen kérdéstről többek között azt mondja: «Az engedelmesség, mint

* „Kinder-Kultur“ von Perkins Gilman (Stetson). Aus dem Englischen von Helene Riesz. — Berlin, 1906.

a nevelés tényezője, a fejlődő észre rosszúl hat. A gyermek tulajdonképpen csak nagyon rövid ideig gyermek, és sokkal hosszabb ideig ember, és az ember az, akit nevelünk.»

«A szülőknek nemcsak az a feladatuk, hogy gyermekeiket óvják és tanítsák, hanem azon tulajdonságokra kell, hogy neveljék, amelyekre későbbben az életben szükségük lesz.»

«Az emberiségre nézve sokkal jobb, ha minden egyén jó ítélőképességgel és szilárd akarattal van ellátva, mint ha csak keveseknek van meg ez a tulajdonságuk és a többiek követik őket. Az engedelmesség szokása, amely a gyermek természetére reáakényszerítették, sem az ítélőképességet, sem az akaratot nem fejleszti. De igenis fejleszti azon végzettetés könnyüségét, hogy más emberek itéletét és más emberek akaratát kövessük, amelynek az a tendenciája, hogy belőlünk csak alárendelt, tehetetlen lények legyenek, ahelyett, hogy bölcs, szabad és erős egyénekké váljunk.»

Perkins Gilman továbbá azt mondja: «A mások iránti tekintet az a magasabb, az az első feladat, amelyre a gyermeket tanítani kell; ez azonban nem egyenlő az engedelmességgel» . . .

Hozzáteszi azonban *Perkins Gilman*, hogy az engedelmesség a gyermekkorban mégis hasznos, mert vannak olyan alkalmak, amidőn a szófogadás elengedhetlen, különösen az észszerűen nevelt gyermekben. Alaposan téved az, aki azt hiszi, hogy a gyermek, aki nem engedelmeskedik léptenyomon, soha sem fog engedelmeskedni. Ebben igaza van *Perkins Gilman*-nek, azonban az engedelmességhez való szoktatás egyik főtenyezője a nevelésnek. Csak szokjanak le a szülők és nevelők arról a rossz szokásról, hogy folyton-folyvást szófogadásra intik a gyermekeket. A szófogadásra való szoktatáskor is individualizálni kell. — Vannak gyerekek, akik könnyen vehetők rá, hogy engedelmeskedjenek, mások pedig, így az akaratos, makrancos természetűek, nehezen. A nevelésnek éppen az a feladata, hogy mindig az illető gyermek egyéniségéhez alkalmazkodják. Igen sokszor azt tapasztaljuk mi, orvosok, hogy a szülők azzal fordulnak hozzánk: «Ezzel a gyerekekkel bírni nem lehet, szót nem fogad, már mindenféle büntetésben részesítettem, de hiába, semmi sem használ». — A házi orvos elé vezetik a kis bűnöst; az orvos kedvesen beszél a gyermekkel, akin semmiféle abnor-

malis tünetet nem talál, még azt sem mondhatja, hogy ideges, neuropatiás a gyerek, csak azt találja, hogy — neveletlen, vagyis jobban mondva rosszul, helytelenül, hibásan nevelt. A gyermeket kivéve abból a rendes körből, amelyben nem értik, amely körben vele bánni nem tudnak, és máshová, egy okos és türelmes nevelőhöz adva, egészen más gyermek lesz belőle.

A gyermekkórházakban majdnem mindennapos az a tapasztalat, hogy azok a gyermekek, akikkel otthon nem bírnak, akik türelmetlenek, nyugtalanok, úgy, hogy még a felvétel alkalmával megejtett első vizsgálat is alig vihető keresztül, már rövid idő múlva, sokszor már 1—2 óra múlva, teljesen megnyugszanak, türelmesek, szófogadók, a környezet hatása folytán teljesen megváltoznak, úgy, hogy a szülők már néhány nap múlva alig ismernek rájuk. Otthon a gyermekek orvosságot, vagy táplálékot alig vesznek, a kórházban mindezt csak ritkán, vagy egyáltalán nem tapasztaljuk.

Kórházunk látogatói alig győzik afeletti csodálkozásukat kifejezni, hogy a gyermekek mily csendesek, kedvesek, többnyire szépen ülnek ágyaikban, játszanak, mások meg énekelnek, mulatnak, még oly gyermekek is, akiknek súlyos, kóros elváltozásai vannak. Míg azelőtt még a legcsekélyebb orvosi vizsgálatkor kiabáltak, ellenkeztek, addig most már a kórházi tartózkodás alatt csendesek, nem ellenkeznek, mert meggyőződtek arról, hogy nem történik semmi bajuk.

Számos példát hozhatnék fel arra, hogy a gyermekek magaviselete mennyire változik meg a környezet hatása alatt, sőt a gyermekek egyénisége is befolyásolható némileg és bizonyos irányban módosul. De ez túlságosan messzire vezetne és ez nem is lehet célom ez előadás keretén belül.

Inkább áttérek a hibás nevelés egyéb sajátosságára. Általánosan elterjedt nézet az, hogy a csecsemőket nem kell nevelni, elegendő, ha jól táplálják és ápolják őket, a nevelés csak egy későbbi feladata a szülőknek. Hiszen azt senki sem vonja kétségbe, hogy a jó és helyes táplálék, a jó lakásviszonyok, a tisztaság stb. mind oly higiénikus feltételek, amelyek a csecsemő felneveléséhez okvetlenül szükségesek. Mégis azt tapasztaljuk, hogy a csecsemő nevelésével sokszor vajmi keveset törődnek. — Kétségtelen az is, hogy az anyá-

nak legfőbb kötelessége az, hogy csecsemőjét szoptassa. De helytelen az a fölfogás, hogy az anya és csecsemője között bizonyos congenitalis rokonérzés forog fenn. Mert az a viszony, amely az anya és gyermeke között van, semmi más, mint szerzett, kölcsönös hozzászoktatás. A csecsemő csak azt ismeri, aki őt ápolja és táplálja; így tehát a csecsemő éppen úgy szokik az anyjához, mint ahogy hozzászokik a szoptatós dajkájához. Ebből tehát az következik, hogy az a gyermek, akit dajka szoptat, dajkáját jobban ismeri, mint a saját édes anyját. Az anya és gyermeke között ily módon már az első életévben óriási ür támad, amely későbbben alig kitölthető.

Azzal az előítélettel is eléggé gyakran találkozunk, hogy a szopós csecsemőre a dajka lelki sajátságai átszármaznak, még pedig a tej útján. Annyi bizonyos, hogy már az első életévben kifejlődik a csecsemőben a természetes utánzó ösztön és sokszor tapasztaljuk, hogy már a csecsemő nevetése hasonlít a dajka vagy ápolója nevetéséhez, sőt a csecsemő arcjátéka is a környezet befolyása alatt áll.

Általában azt tapasztaljuk, hogy a családokban a csecsemőkkel túlsokat foglalkoznak. Legyünk figyelemmel arra, hogy a csecsemőtől fölösleges ingereket távoltartsunk. E tekintetben sokat vétenek a szülők, de még inkább a nagyszülők, akik nagy szeretettel környezik a piciny gyermeket és azok, akikre a gyermek nevelése bízva van, a dadák. Ezek ugyanis azt hiszik, hogy szeretetüket azzal dokumentálják, ha a gyermeket dédelgetik, összes kívánságaiknak eleget tesznek s azzal annyira elkényeztetik a gyermekeket, hogy azután velök bírni nem lehet. Ez a magyarázata annak, hogy különösen az elsőszülött gyermek az, aki legjobban van elkényeztetve. A csecsemővel való túlságos foglalkozásnak további következménye, hogy még a normális idegrendszerrel bíró gyermek is idegessé válik. Az ilyen gyermekkel a nagyszülők és a dada rettenetesen sokat beszélnek, különböző látási és hallási ingerek alkalmazásával, a legkülönbélebb játékszerekkel (csörgőkkel, sípokkal), zenével és énekkel idegessé teszik a szegény kicsiny csecsemőt. Az ilyen ideges és elkényeztetett csecsemőknek az alvása könnyű, minden csekély neszre felébrednek; ha idegen személyek közelednek hozzájuk, megijednek, sírnak. Ilyenkor

az orvos tanácsa alig használ, mert a környezet nem akarja belátni, hogy ez a hibás nevelés következménye.

A csecsemőápolásban különösen két körülményt kell szemünk előtt tartanunk: az egyik a táplálás rendszeres, pontos keresztúlvitele, a másik a legmesszebbmenő tisztasághoz való szoktatás. Míg a csecsemőkorban ezek a kérdések fontosak, addig a későbbi korban, tehát az első életév végétől kezdve a gyermek lelki nevelése foglalkoztatja a szülőket leginkább. És éppen ebben a lelki nevelésben sokat vétenek a szülők. Így azt látjuk, hogy a városi középosztály gyermekeinek nagy része, különösen az iskolás korig egyedül, elzártan, majdnem fogságban nő fel és ha a gyermeknek testvérei nincsenek, akkor gyermekek közé, különösen hasonló korúak közé alig kerül. A szülők örökös félelme a fertőző betegségektől, majd az a félelem, hogy gyermekük pajtásainak rossz szokásait elsajátítja, a gyermeket örökös egyedüllétre, vagy kizárólag felnőttekkel való érintkezésre kényszerítik. A sok játékszer, a felnőttekkel való játszás, bármennyire igyekszik is a felnőtt a gyermek gondolkodásához alkalmazkodni és előtte gyermekesnek feltűnni, soha sem képes a hiányzó pajtásokat pótolni. Egy gyermek sem unja meg oly hamar játékszereit, mint az egyetlen gyermek. Akárhányszor látjuk, hogy éppen az ilyen gyermek a legkomplikáltabb játékszerével nem játszik, ezt megunta, ellenben egy kis skatulyával, gombokkal, vagy golyócskákkal, vagy más egyszerű játékszerrel órák hosszát elmulat.

Az egyedül élő, játszótárs nélkül nevelkedő gyermek már kiskorában a vele összekerülő gyermekkel szemben bizalmatlan, nem tudja, hogy hogyan viselkedjék vele szemben.

Azt tapasztaljuk, hogy az ilyen gyermekek nagyobb korukban is minden társas érintkezéstől távpartják magukat és kortársaikkal szemben is félénkek. A felnőttek társasága az ily egyedül nevelt, kicsiny gyermekekre határozottan kártékony. A felnőtt ember, hogy a gyermeket elszóraztassa, minden lehetőet elkövet, hogy a gyermeknek örömet szerezzen, minden óhajtását teljesíti, mindenféle felfanggal leköti a gyermek figyelmét. Ez az eljárás fárasztja a gyermeket és ez nem hasonlítható össze azzal a szórakozással, melyet más gyermekek társasága nyújtana neki. — Az ilyen gyermek megszokja, hogy minden kívánsága tel-

jesül, később azt meg is követeli és ennek az a következménye, hogy a gyermek akaratoskodó, makacs lesz.

Nevelési hibákat követnek el a szülők akkor is, amidőn a gyermekek beszélni kezdenek. Vannak családok, ahol a szülők két nyelven beszélnek és az ilyen családokban a kis gyermekek meg is tanulnak mindkét nyelven beszélni, csak-hogy később, amint azt a tapasztalat mutatja, ezek a gyermekek egy nyelvet sem sajátítanak el tökéletesen. Az iskola szempontjából természetesen nagyon fontos, hogy a gyermekek a hazai nyelvet jól tudják és ebben az irányban a tanítás alkalmával ne merüljenek fel nehézségek. Ilyen soknyelvű országban, mint amilyen — sajnos! — a mienk, a szülők még azt a hibát is elkövetik, hogy a kicsinyekhez idegen ajkú bonneokat (németeket, angolokat és franciákat) fogadnak, úgy, hogy azok a szegény gyermekek megtanulnak 2—3 nyelven beszélni, s természetes, hogy egyik nyelven sem beszélnek jól. Eléggyé gyakran tapasztaljuk azt, hogy a gyermekek eleinte magyarul vagy németül tanulnak beszélni, már 2—3 éves korukban fogadnak francia vagy angol nevelőnőt, úgy hogy a gyermekek 4—5 éves korukban folyékonyan és jól beszélnek franciául vagy angolul, de az anyanyelvükön már alig tudnak beszélni.

Amint a gyermek beszélni tanul, még más veszély is fenyegeti mind a szülők, mind a környezet részéről. A piciny gyermek ilyenkor nagyon kedves, minden iránt érdeklődik és roppant kíváncsi, mindent tudni akar, folyton kérdéseket intéz a felnőttekhez és testvéreihez. Ahol több a gyermek, ott e tekintetben nincs is baj, mert a kicsiny gyermek az idősebbekkel együtt van, azoktól tanul, de ahol egyetlen gyermek van, ott a szülők és azok, akik mindig a gyermek körül vannak, folyton-folyvást beszélnek vele, a felnőtteknek különös örömük telik épp az ilyen gyermekben, tudásvágyát türelmes felelgetéssel kielégítik és nem gondolnak arra, hogy ez a gyermek nagyfokú szellemi túlterhelése. A gyermek ilyenkor rövid idő alatt oly sok fogalommal ismerkedik meg egyszerre, amire példa a későbbi korban nincs is.

A gyermeknek ez a szellemi túlterhelése sokkal nagyobb, mint az, amelylyel az iskolai tanítást helytelenül vádolják. Az iskolai tanításban pontosan mérlegelik a tanítók, hogy mennyit képes a gyermek bizonyos idő alatt meg-

tanúlni és csak fokozatosan haladnak előre; pedig a kicsiny gyermekkel, akinek agyveleje egyszerre a legkülönfélébb fogalmakkal telik meg, bizony vajmi keveset törődnek. A szülők a legképtelenebb dolgokról beszélnek a gyermekkel. — Ellenben vannak olyan szülők is, akik nagyon félnek a szellemi túlterheléstől és még egy vers tanítását sem engedik meg.

A felnőttek társaságában nevelkedő gyermek jól figyeli meg és tartja emlékezetében környezetének minden tettét és minden szavát. Nevelési hiba tehát, ha a felnőttek ezt nem tudják és erre nem ügyelnek s így a gyermek sok olyant hall és figyel meg, amit tudnia nem kellene.

A gyermeküket túlzottan féltő szülők annyit beszélnek mindenféle gyermekbetegségről és azoknak a tüneteit keresik gyermekükön, hogy előbb-utóbb a gyermekre átszármazik a szülők féltékenysége és minden kis bajában arra gondol a gyermek, hogy valami komoly baja van. Szóval a gyermek könnyen szuggerálható.

Nem régen ilyen gyermekkel volt dolgom. A gyermek, aki körülbelül négy éves, éjjel egyszerre erős ingert kapott a köhögésre; elhívták az orvost, aki megnyugtatta a környezetet, hogy nemsokára jobbra fordul majd a baj; másnap ez így is volt. Nehány napon át azonban még beteg volt a gyermek, lázas volt és rekedten köhögött. A szülők roppant megijedtek, a háziorvost megkérték, hogy specializált hívjon. A szülők megnyugtatóására eljöttem és szintén csak azt állapíthattam meg, hogy csekély huruton kívül nincsen egyéb baj. A szülők ijedelme annyira hatott a különben élénk, okos gyermekre, hogy szinte reszketett a félelemtől és folyton kérdezte: «Kérem, doktor bácsi, nem lesz nagy baj?»

Ilyen és hasonló esetekkel mindennap találkozunk, s éppen a legintelligensebb családoknál. Szinte csodálatos és érthetetlen, hogy okos, művelt szülők mily meggondolatlanok. Tudniok kellene azt, hogy a gyermek könnyen szuggerálható, és ne beszéljenek oly dolgokról a gyermek jelenlétében, amely dolgok a gyermeket felizgatják, idegessé teszik. Az ilyen ferde módon nevelt gyermekben előbb-utóbb kifejlődik a *gyermekkori neuraszténia*. Az egyedüllétre kárhoztatott gyermek természetszerűen többet foglalkozik önmagával, az ilyen gyermek hirtelen-haragú, a legcseké-

lyebb kivánság megtagadásakor sírásba, sőt néha valóságos düh-paroxizmusba tör ki. Az ilyen gyermekben a legkülönbélebb ideges tünetek lépnek fel, amelyek miatt az orvos tanácsát kérik ki. Ezeknek a gyógyítása a háziornosnak sok gondot és aggodalmat okoz s az ilyen gyermek gyógyítása csak akkor lehet sikeres, ha a gyermeket a rendes környezetből kivesszük és a nevelésnek más, helyes rendszerét inauguráljuk a gyermeknél, aki környezetének a betege.

Ha pedig nem sikerül a gyermeket a rendes környezetéből kivenni, akkor a baj mély gyökeret ver a gyermek lelkületében, a gyermek kedélyállapota megváltozik, túlságos érzékeny lesz, majd sír, majd nevet, majd szomorú, majd víg kedélyű, szóval oly labilis a kedélyállapota, hogy a szülők szinte nem bírnak vele.

Ha az ily gyermek az iskolába kerül, némileg megjavul a helyzete, a kortársakkal való érintkezés és a kiszabott kötelességek teljesítése elfoglalja gondolkodását. Az iskola tehát javítólag hat a gyermekre, de amit az iskola javít, azt az otthoni ferde nevelés teljesen lerontja. Az ilyen gyermek, aki ábrándozásra hajlik, olvasmányokban keres szórakozást; az ábrándozásnak bőséges táplálékot nyújtanak a regényes olvasmányok. «Ábrándozás pedig az élet megromlótója», — mondja a költő. Komoly tárgyú olvasmánnyal legjobb akarata mellett sem képes az ilyen gyermek hosszabb ideig foglalkozni, miután állandó figyelemmel olyan tárgyat, mely fantáziáját nem izgatja, olvasni nem képes. Ábrándozásába elmerülve, nem is érzi hiányát a hasonló korú gyermekek társaságának, csak állandóan, mohón keresi az efajta olvasmányt.

Azt hiszem, mindnyájunk élénk emlékezetében vannak azok a bűncselekmények, amelyeket nem régen elkövettek iskolás gyermekek, akiknek fantáziáját a *Nick Carter-féle detektiv-történetek* megmételtyezték és a legrémesebb tettekre ösztönözték.

Helyesen mondja a «Budapesti Hirlap» egyik cikkírója: «Nem tűrhetjük, hogy filléres füzetek százezreivel csábítsák a gyermekek hajlékony lelkét furfangos gazemberségre.»

Az ilyen fajta irodalmi termékek elárúsítása ellen a legszigorúbb hatósági intézkedések szükségesek.

Igen fontos pedagógiai kérdés, hogy miképpen szóraztassuk a gyermekeket az iskolaköteles kor előtt. Általában azt tartják, hogy mesék és elbeszélések erre legalkalmasabbak. Ez ellen nekünk orvosoknak nincs is ellenvetésünk, csak arra kell tekintenünk, hogy ezek az olvasmányok mindig a megfelelő korú és idegrendszerű gyermekek részére valók legyenek. Ezek a mesék és elbeszélések olyanok legyenek azonban, hogy különösen az érzékenyebb, idegesebb gyermekek féltékenységét ne fokozzák, mert azok megzavarják, képzeletét felcsigázzák, minek következtében gyakori éjjeli feljérések lépnek fel benne. Ezek a mesék ne legyenek olyanok, hogy a gyermek a féltékenység fogalmával megismerkedjék, mert ez mély nyomokat hagyhat a gyermek lelkületében.

Igen hasznosak és tanulságosak a jó képeskönyvek, amelyekkel a gyermekek órák hosszát elmulatnak. Továbbá hasznosak az építő-kövekkel való játszás és a Fröbel-féle munkák. Vannak azonban családok, ahol mindezzel nincsenek megelégedve, hanem még az iskolaköteles kor előtt írásra, olvasásra és számolásra tanítják a gyermekeket. Ez határozottan hibás, mert ha ezek a gyermekek az iskolába kerülnek, agyonunják magukat, figyelmetlenek.

És itt mindjárt áttérhetek számos szülőnek arra a rossz szokására, hogy iskolaköteles gyermekét az iskolába nem küldi, hanem otthon taníttatja. Rendszerint azzal védekeznek a szülők, hogy gyermekük testileg még gyöngé és azt akarják, hogy minél több szabad ideje legyen arra, hogy testileg megerősödjék. Azt tapasztaltam, hogy ez többnyire kifogás; a legtöbb gyermek 6 éves korában elég erős arra, hogy az iskolába járhasson. Sőt a testileg kissé visszamaradott gyermeknek az iskolába való rendszeres járás csak előnyös, a gyermek jobban mozog, több étvágya van és sokkal jobban fejlődik, mintha otthon tanul. Az iskolát semmiféle otthoni tanítás pótolni nem képes. Gondoskodik továbbá az iskola arról, hogy a gyermekek az egyes órák között szellemileg pihenjenek, továbbá énekről és tornáról is gondoskodva van.

Kivételt alkotnak természetesen az igazán beteges és szellemileg visszamaradott gyermekek, akiknek a tanítása külön megítélés alá esik.

Ami a szülőknek a ragályos betegségektől való félelmét illeti, az sem egészen indokolt, mert hisz a városi gyermekek a ragályos betegségek szerzésének százféle módon vannak kitéve. E tekintetben bőven van alkalmunk nekünk, orvosoknak azt tapasztalni, hogy hányszor lépnek fel súlyos fertőző betegségek oly kicsiny gyermekekben, akik egyedül vannak otthon és olyanokban, akiknek testvérei még nem járnak az iskolába.

Egy további hibája a szülőknek, hogy gyermekeiket műveletlen cselédekre bízzák, akiknek durvaságait, csunya beszédeit a gyermek hallja, erkölcstelen magaviseletét látja, s mindez a gyermek lelkét megmételyezi. Az anyák, ahelyett hogy gyermekeik nevelésével foglalkoznának, idejük nagy részét a házon kívül töltik. Vannak azután szülők, akik éppen attól való félelmükben, hogy gyermekeik a cselédektől sok mindenféle rossz tulajdonságot elsajátítanak, magukkal viszik a gyermekeket a kávéházakba, vendéglőkbe, ahol olyan dolgokat látnak és oly beszédeket hallanak a felnőttektől, ami szintén csak rontja erkölcsüket.

Ezeket különben Önök, t. hölgyeim és uraim, jól tudják és mindennap tapasztalják, s talán fölösleges volna mind ezt felemlíteni. Ha ezt azonban mégis megteszem, teszem azért, hogy éppen e helyről, amidőn a gyermeknevelés ferdeségeit felsorolom, ezekre a hibákra is nyomatékkal reámutassak.

A szülők és nevelők a nevelés szigorú keresztülvitelével azt is érik el, hogy a gyermek a szülőktől és nevelőktől fél, a gyermek elidegenedik tőlük, ami szintén nagy hiba. A nevelés olyan legyen, hogy a gyermek a szülőben, nevelőben barátját lássa, akivel bizalmas lehet, akivel szíve minden bánatát és örömét közölheti, akit minden titkába beavathat, aki neki az élet minden viszontagsága között tanácsadója, támasza és vezetője legyen. Különösen fontos, hogy ezt a gyermek már fiatal korában megszokja, mert ha ezt fiatal korában bele oltottuk a gyermekbe, akkor bizonyára a későbbi korban is meg fogja tenni. Ha a szülők és gyermekek között ez a bizalmasság, közlékenység és őszinteség megvan, akkor a gyermek ennek az előnyeit az életben mindig élvezni fogja, feltéve, hogy ha a szülők maguk is jól neveltek és a gyermeknevelésről helyes fogalmuk van.

Végre még néhány szót a gyermekek *szellemi túlterheléséről*. Ezzel a kérdéssel a legkülönbözőbb körök foglalkoztak már és fölösleges is volna e helyen ezt a kérdést bőven tárgyalnom. Csak rövid megjegyzést akarok tenni. Többnyire a középiskolákat látogató gyermekek szellemi túlterheléséről szokás beszélni. És éppen az ilyen állítólagos túlterhelés miatt kérik ki az orvosok tanácsát. — Őszintén bevallom, hogy még soha sem tudtam konstatálni ezt a szellemi túlterhelést. Középiskoláinkban nem tanúlnak a gyermekek túlságos sokat, semmi esetre sem tanúlnak többet, sőt inkább kevesebbet, mint amennyit mi pl. 30—35 évvel ezelőtt tanúltunk és határozottan mondhatom, hogy mi nem voltunk szellemileg túlterhelve. A viszonyok talán csak annyiból változtak, hogy most több a vakáció és több az ünnepnap és szabad nap, mint az azelőtti időben.

A középiskolákban annyit tanítanak, amennyit egy normális eszű gyermek elbír; szellemi túlterhelésről csak a kevésbé tehetséges, vagy, mondjuk, gyenge tehetségű gyermeknél szólhatunk. Ezt azonban mindig esetről-esetre meg kell állapítanunk.

Ha szellemi megterhelésről beszélünk, akkor, igenis, azt kell bevallanunk, hogy ebben a tekintetben is a szülők vétkesek. Ők ugyanis nem elégszenek meg azzal, hogy a gyermekek az iskolai tárgyakat tanúlják, sokszor nem is törődnek azzal, hogy gyerekek az iskolában hogyan halad, hanem azt az idejét, amelyre a gyermeknek az iskolai tárgyak tanulására vagy a pihenésre, szórakozásra, sétára szüksége volna, a legkülönbözőbb melléktárgyak tanításával töltik ki. Ilyen az idegen nyelvek, külön zene, külön ének, rajz stb. tanítása. — Ezek a tárgyak mindenesetre nagyon hasznosak, és ha a gyermek különben is tehetséges, ám tanúlja ezt vagy azt a tárgyat magán szorgalomból, de ne akarjanak a szülők gyermekükből minden áron univerzális zsenit nevelni. A szülők óvakodjanak tehát a gyermekek szellemi túlterhelésétől és ne vádolják az iskolát ezzel, amely mindig megteszi a kötelességét.

Tisztelt hölgyeim és uraim! A gyermeknevelés egy-némely ferdeségéről szólottam. Jól tudom, hogy mindezzel, amit előadtam, újat nem mondtam, mégis szükségesnek tartottam, hogy végre e helyről is szóljunk ezekről a kérdé-

sekről főleg orvosi szempontból, mert, amint méltóztattak látni, ezen kérdések oly fontosak, hogy a Magyar Gyermek-tanulmányi Társaság elnöksége helyesnek és időszerűnek tartotta ezeknek a kérdéseknek a tárgyalását.

Ezen fontos nevelési kérdések megvitatásánál és megfontolásánál szükséges, hogy a pedagógusok az orvosokkal karöltve járjanak el, és törekvéseinkben a szülők legyenek segítségünkre. Tanítsuk gyermekeinket arra, hogy ne csak szüleiket és testvéreiket szeressék, hanem hogy szeressék felebarátaikat, hogy legyenek elnézéssel és türelemmel ember-társaik hibáival szemben. Tanítsuk gyermekeinket arra, hogy első sorban tiszteljék és becsüljék meg az emberben az embert, és ebben a kölcsönös megbecsülésben részesítsenek mindenkit, bármily nemzethez és bármily valláshoz tartozzék az. Helyezzünk súlyt a vallásos nevelésre, mert a vallás az, amely a gyermek szívét nemesíti és a vallás az, amely az élet minden viszontagsága között vigaszt és reményt nyújt az embernek.

Neveljük gyermekeinket a hazaszeretetre, mert hazánk csak akkor lesz igazán boldog, ha egy akaraterős, jellem-szilárd, kötelességtudó, testben és lélekben egyaránt egészséges fiatalságunk lesz, ki becsületes munkában fogja örömet lelni. Hogy ez így legyen, azt mindnyájan óhajtjuk.

Az iskolába lépő gyermek.

Irta: **Szász Irén**, igazgató Budapestről.

— Második közlemény. * —

4. A gyermek viszonylagos testsúlya magasságához képest.

Azon szoros összefüggésnél fogva, amely a gyermekek magassága és testsúlya között van, bizonyos rendszerességet kell mutatniok azoknak a számoknak is, amelyek a kettőnek egymáshoz való *viszonylagos* állapotát tüntetik fel. Az előb-

* Az első közlemény megjelent a múlt évfolyam decemberi füzetében.

biek alapján ezen viszonzyszámok megállapításánál a test magasságát vettem alapúl, kiszámítván, hogy a magasság 1 cm.-jének a testsúlynak hány grammja felel meg.

Ezt tünteti fel a 23. táblázat:

A test- magasság cm.-ekben	Az 1 cm.-nek meg- felelő átlagos súly grammokban		A gyermekek száma	
	Fiúk	Lányok	Fiúk	Leányok
103	155	—	1	—
104	—	—	—	—
105	—	173	—	3
106	155	157	1	2
107	153	165	2	3
108	—	169	—	6
109	177	169	3	2
109·5	175	—	1	—
110	175	173	7	10
111	176	165	4	6
112	176	184	9	8
113	172	177	13	11
114	181	178	5	12
115	182	179	15	11
116	185	183	10	13
117	180	195	14	10
118	191	208	6	9
119	186	176	8	5
120	193	192	7	5
121	195	180	3	3
121·5	192	—	2	—
122	206	176	4	1
123	216	—	3	—
124	210	—	5	—
125	208	228	2	1
126	—	—	—	—
127	217	—	1	—
128	—	—	—	—
129	—	—	—	—
130	200	—	1	—

Az összes fiúgyermekekre vonatkozó átlagos viszony-szám: 185. Érdekes, hogy ez a szám pontosan (századrészekig menő pontossággal) összevág az éppen közép magas (116 cm. magas) fiúgyermekek viszonyszámával.

Az összes leánygyermekekre vonatkozó átlagos viszony-szám: 181. (Az éppen közép magas — 114 cm. magas — leánygyermekek viszonyszáma: 178.)

A fiúknál a *magasság mértékszámának a növekedtével a viszonyszámok rendszeres emelkedését látjuk*, ami arra vall, hogy a nagyobb fiúk *aránylag* súlyosabbak, mint a kicsinyek.

A fiúkra vonatkozó összes adatokat öt nagyobb csoportban foglalván össze, a következő tényeket állapíthatjuk meg (24. táblázat):

		mag.-ig (bezárólag) a viszonyszámok	152 és 155 között ingadoznak.	Az átl. viszony-sz.	A gyerme- kek száma.
103 $\frac{c}{m}$ -től	107 $\frac{c}{m}$ -nyl			154	4
109*	113	"	161 és 205	174	37
114	118	"	162 és 212	183	50
119	123	"	167 és 233	196	27
124	127**	"	***164 és 253	211	8

(Egy gyermek magassága 130 cm., viszonyszáma 200.)

A viszonyszámok emelkedésének rendszeressége ebben a csoportosításban még feltűnőbb. Az előző csoport minimális viszonyszámánál kisebb szám a következő csoportban csak egyetlen egyszer fordul elő, de ez az egy eset is elszigetelt-ségénél és az ugyanazon csoportban utána következő viszony-szám magasságánál fogva bizvást tekinthető kivételnek.

Az összes gyermekeket három csoportba osztva, a viszonyszámok így alakulnak (25. táblázat):

A gyermekek magassága:	103—113 $\frac{c}{m}$	Az átl. viszony- szám:	172	A gyermekek száma:	41
"	114—118 "	"	183	"	50
"	119—130 "	"	199	"	36

A leányoknál a viszonyszámok kevesebb rendszeres-séggel sorakoznak egymáshoz. Itt-ott feltűnő ingadozások

* 108 cm. magas nem volt a megmért gyermekek között.

** 128 cm. magas nem volt a megmért gyermekek között.

*** Egyetlen kicsi szám ebben a csoportban. Az utána következő legkisebb szám 190.

tapasztalhatók. Például a 119 és 122 cm. magas gyermekek viszonyszáma alatta marad a 113 cm. magasoknak és alig múlja felül a 110 és 105 cm.-esekét. Ám ezen ingadozások mellett is kétségtelen, hogy általában a magasság mérték-számának emelkedésével a viszonyszámok is emelkednek.

Íme a leánygyermekekre vonatkozó kimutatás (26. táblázat):

$105 \frac{c}{m}$ -től	$107 \frac{c}{m}$ -nyi	mag.-ig (bezárólag) a viszonyszámok	154 és 181	között ingadoznak.	Az átl. viszony- sz. 166	A gyerme- kek száma. 8
108	111	"	156 és 202	"	170	24
112	116	"	*143 és 203	"	180	55
117	119	"	**148 és 259	"	196	24
120	125	"	163 és 228	"	190	10

A viszonyszámok emelkedésének törvényszerűsége jobban kimutatható, ha az összes adatokat csak három csoportba foglaljuk össze. A középső csoportba itt is, mint a fiúknál, azokat a viszonyszámokat soroljuk, amelyek a közép magas és a közép magastól 2 - 2 cm.-rel eltérő magasságú gyermekekre vonatkoznak (27. táblázat):

A gyermekek magassága :	$105 - 111 \frac{c}{m}$	Az átl. viszony- szám :	169	A gyermekek száma :	32
"	112—116 "	"	180	"	55
"	116—125 "	"	194	"	34

Mind a három csoportban a fiúgyermek viszonyszáma felülmúlja a leánygyermek megfelelő viszonyszámait. Csak-hogy itt tekintetbe kell venni, hogy a fiúk közép magasságát jelző szám is magasabb, mint a leányoké.

Ám ha a 23. táblázatban megtekintjük azokat az adatokat, melyekben mind a fiúk, mind a leányok elegendő számmal vannak képviselve (tehát 110 és 120 cm.-nyi magasság között), azt látjuk, hogy a fiúk viszonyszáma legtöbbször (11 eset közül 7-ben) fölülmúlja a leányokét. Ebből az következik, hogy a fiúk általában a saját magasságukhoz képest is, vagyis viszonylagosan is valamivel súlyosabbak mint a leányok.

* Kétszer fordul elő az előző csoport minimális viszonyszámánál kisebb szám.

** Egyszer fordul elő a második csoport minimális viszonyszámánál kisebb szám.

110 és 120 cm. magasság között, a fiúknak az átlagos viszonyzáma 183 (100 adat alapján), a leányoké (98 adat alapján) 181.

A rendelkezésünkre álló adatokból az is megállapítható, hogy általában több az átlagnál kisebb viszonyszámot mutató adat, mint az átlagnál nagyobb mutató; vagyis többen vannak az *aránylag* könnyű, mint az *aránylag* súlyos gyermekek. Mithogy azonban a középszám megállapításában valamennyi adat szerepelt, ez csak úgy lehetséges, ha az aránylag súlyos gyermekek viszonyszámai fokozott mértékben térnek el a közepesektől.

Ezt mutatják különben az itt következő (28) táblázatban a megfelelő viszonyszámok távolságai is. (152—179 és 191—253; 143—175 és 187—259.)

F i ú k		L e á n y o k	
A viszonyszámok távolsága	A gyermekek száma százalékokban	A viszonyszámok távolsága	A gyermekek száma százalékokban
152—179	43·30 ⁰ / ₀	143—175	43·80 ⁰ / ₀
180—190	28·35 ⁰ / ₀	176—186	24·79 ⁰ / ₀
191—253	28·35 ⁰ / ₀	187—259	31·41 ⁰ / ₀

5. Az iskolába lépő gyermek korának és testi fejlettségének kapcsolata az értelmi képességgel.

Megállapítandó a gyermekek korának és testi fejlettségének kapcsolatát az értelmi képességgel, a gyermekeket szellemi tehetségük szerint három csoportba osztottam: közepesnél jobb, közepes és közepesen aluli képességűekre. Megítélésük nem pusztán iskolai osztályozásuk alapján történt. Megesik, hogy jó képességű gyermek iskolai mulasztásai, vagy esetleges hanyagsága miatt tanulmányaiban elmarad, viszont a rosszabb képességű kedvező körülmények, szorgalom, vagy az otthon kifejtett különös gondoskodás következtében tehetségéhez mérten nagyon is jó előmenetelt tanúsít. Mindezt számba vettem s a gyermekeket csupán értelmi erejük s nem pedig tanulási előmenetelük szerint iparkodtam megítélni.

Az osztályozást a mérésadatok mindennemű feldolgo-

zása előtt végeztem, hogy minden önkéntelen befolyástól megszabaduljak.

Rendes körülmények között a gyermekeknek körülbelül fele közepes képességű szokott lenni, másik fele pedig meglehetősen egyformán oszlik meg a közepesnél jobb és rosszabb képességűek között. Ám ha a jól táplált és gondozott gyermekek testi fejlettsége kimutathatóan kedvező, akkor az «ép testben ép lélek» elvéből kifolyólag értelmi fejlettségüknek is kimutathatóan kedvezőnek kell lennie.

Még inkább elfogadjuk ezt, ha meggondoljuk, hogy az ilyen gyermekek intelligens körben nőnek föl, ahol nemcsak testi, hanem lelki fejlődésük is nagyobb gondoskodás tárgya.

A mi rendestől eltérő körülményeink között természetes tehát, ha az alábbi táblázatban a rendestől némileg eltérő számokat kapunk (29. táblázat):

A gyermekek értelmi képessége*	Fiúk	Leányok	Mindkét nem
I.	48·82 ⁰ / ₁₀₀	50·41 ⁰ / ₁₀₀	49·60 ⁰ / ₁₀₀
II.	30·71 ⁰ / ₁₀₀	32·23 ⁰ / ₁₀₀	31·45 ⁰ / ₁₀₀
III.	20·47 ⁰ / ₁₀₀	17·36 ⁰ / ₁₀₀	18·95 ⁰ / ₁₀₀

Kimutatásunk szerint tehát a gyermekeknek nem negyed, hanem körülbelül csak ötödrésze a közepesen aluli képességű; továbbá nem fele, hanem nem is egészen harmadrésze a közepes képességű. Még feltűnőbb a jó képességűeknek nagy száma. Meg kell jegyezni, hogy az osztályozásnál meglehetősen szigorú mértéket alkalmaztam. De hiszen nem is ez a mérték a fő. A testi és szellemi fejlettség közti összefüggés nem szorúl bizonyításra. Ha az osztályozás bármilyen mértékkel, de *kellő következetességgel* történt, összevetvén azt a testi állapotról szóló adatokkal, ennek az összefüggésnek mutatkoznia kell. Amint hogy mutatkozik is, bár nem egészen úgy, mint azt előre várnók. A kétféle, a testi és szellemi fejlettségről szóló adatok egybevetése és földolgozása közben magamat is sok meglepetés ért.

* I. = közepesnél jobb értelmi képességű.

II. = közepes értelmi képességű.

III. = közepesnél rosszabb értelmi képességű.

A fiú- és leánygyermek test- és szellemi fejlettsége közötti kapcsolat nem egészen egyformának mutatkozván, a két nemre vonatkozó adatok feldolgozását különválasztottam.

a) *Az iskolába lépő fiúk korának és testi fejlettségének összefüggése az értelmi képességgel.*

Csekély korkülönbségű gyermekek magassága és testsúlya közt is számbavehető eltéréseket találtunk. Az alábbi táblázat mutatja, hogy a különböző korú fiúgyermekek értelmi képessége miként különbözik egymástól (30. táblázat):

A gyermekek értelmi képessége	Első korosztály (5 ² / ₃ - 6 évesek)	Második koroszt. (6 - 6 ¹ / ₃ évesek)	Harmadik korosztály (6 ¹ / ₃ - 6 ² / ₃ éves.)
I.	48·72 ⁰ / ₀	53·50 ⁰ / ₀	44·44 ⁰ / ₀
II.	23·08 ⁰ / ₀	32·50 ⁰ / ₀	35·56 ⁰ / ₀
III.	28·20 ⁰ / ₀	14·— ⁰ / ₀	20·— ⁰ / ₀

Szembetűnő az első és második korosztály közötti különbség. Az első korosztályban a közepesen aluli értelmi képességűeknek nagy a száma, a közepesek rovására. A második korosztályban feltűnő a közepesen aluli képességűeknek csekély százalékszámát a közepesek és különösen a jó képességűek előnyére. Ezzel szemben a harmadik korosztály nemcsak nem mutatja a várható haladást, hanem a másodikkal szemben hanyatlást tüntet fel. A jó képességűeknek az első korosztályhoz képest kissé megfogyott, de a közepesen aluliaknak ahhoz képest még erősebben megakadt százalékszámával a három korosztály között a középen áll.

Ha azonban ezt az eredményt összevetjük a különböző korosztályoknak magasságáról és testsúlyáról szóló előbbi táblázatokkal: a testi és szellemi fejlettség közti párhuzamoság feltűnő. Ebben egyúttal jele mutatkozik annak is, hogy a fiúgyermek értelmi képességét jobban befolyásolja a testi fejlettsége, mint a kora. Mert ha az életkor befolyása nagyobb volna, természetesen a harmadik korosztálynak kellene felmutatnia a legjobb eredményt.

A fiúgyermek magassága s értelmi képessége közti összefüggés természetét mutatja a 31. táblázat:

A gyermekek értelmi képessége	Az átl. magasságot el nem érők	Az átl. magasságot elérők	Az átl. magasságot meghaladók
I.	50·— ⁰ / ₀	64·10 ⁰ / ₀	33·33 ⁰ / ₀
II.	23·91 ⁰ / ₀	25·64 ⁰ / ₀	42·86 ⁰ / ₀
III.	26·09 ⁰ / ₀	10·26 ⁰ / ₀	23·81 ⁰ / ₀

Ezek a számok sajtószagos eredményről számolnak be. A legkedvezőbb állapotokat azok a gyermekek mutatják, akik az *átlagos magasságot éppen elérték*. Ezek között *feltűnően nagy* a jó képességűek és *feltűnően csekély* a közepesen aluli képességűek száma. Az átlagos magasságúak mögött az átlagos magasságot meghaladók éppen úgy messze elmaradnak, mint az átlagos magasságot el nem érők. Az átlagos magasságot meghaladók nem mutatnak haladást az átlagos magasságot el nem érőkkel szemben sem, mert ha az előbbi csoportban a harmadrendű képességűek százalékszámát kisebb is, viszont aránytalanul csökkent az elsőrendű képességűeknek a száma.

A fiúgyermek testsúlya és értelmi tehetsége közti kapcsolatról a 32. táblázat beszél:

A gyermekek értelmi képessége	Az átl. súlyt el nem érők	Az átl. súlyt elérők	Az átl. súlyt meghaladók
I.	47·46 ⁰ / ₀	60·71 ⁰ / ₀	42·50 ⁰ / ₀
II.	28·81 ⁰ / ₀	25·— ⁰ / ₀	37·50 ⁰ / ₀
III.	23·73 ⁰ / ₀	14·29 ⁰ / ₀	20·— ⁰ / ₀

Feltűnően kedvező állapotot mutatnak föl azok a gyermekek, akik az *átlagos súlyt éppen elérték*. Itt is szembe-tűnik a jó képességűek nagy száma és a közepesen aluliak csekély száma. Úgy az átlagos súlyt el nem érők, mint az átlagos súlyt meghaladók jóval az átlagsúlyúak mögött állanak. Az átlagos súlyt meghaladók nem igen mutatnak jobb eredményt, mint az átlagos súlyt el nem érők. Összehasonlítván ezt a két csoportot, azt látjuk, hogy habár az átlagos súlyt meghaladók közt, a III. rendű képességűek kisebb százalé-

számmal vannak képviselve, viszont az elsőrendű képessé-
gűek az átlagsúlyt el nem érők között vannak aránylag
többen.

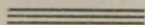
A testsúly és értelmi képesség közötti összefüggés tehát
tökéletesen olyannak mutatkozik, mint a magasság és értelmi
képesség közötti összefüggés. Összehasonlítván a 31. és 32.
táblázatban az átlagos magasságot és átlagos súlyt elérők
adatait, még fokozottabbnak látszik az értelmi képességnek
a test magasságával való összefüggése, mint a test súlyával
való. Azok után, amiket a magasság és testsúly kapcsolatá-
ról megállapítottunk, ez természetesnek tűnhetik fel.

Visszatérve a 30. táblázat adataira, az abban foglaltak-
hoz itt fűzzük hozzá, hogy a legjobb eredményt feltüntető
második korosztályban a *középmagas gyermekek a legnagyobb
százalékszámmal vannak képviselve.*

Érdemes itt arra is utalni, hogy mind a törpe, mind az
óriás termet gyakran jár együtt az elmebeli fogyatkozással.
Ami ezen abnormális viszonyok között tapasztalható, kicsiny
méretekben mutatkozik a különböző magasságú normális gyer-
mekek táblázataiban is.

Mindezek alapján már is kimondhatjuk, hogy a fiú-
gyermekek értelmi képességét nemcsak koruk, hanem még
inkább testi fejlettségük erősen befolyásolja. Befolyásolja pedig
olyanformán, hogy *a testileg nem átlagon felül-, hanem átlagosan
fejlett gyermekek tüntetik fel értelmi képesség dolgában a leg-
kedvezőbb állapotokat.*

Am az «ép testben ép lélek» elvének alapján nemcsak
az ép testről következtethetünk az ép lélekre, hanem az ép
lélekről is az ép testre. S így *azt a testi állapotot, amely az
értelmi fejlődésnek legjobban kedvez, egyúttal a legkedvezőbb
testi állapotnak is kell tartanunk.*

Gyermekvallomások.

Irta: **Nógrádi László dr.**, gimnáziumi tanár Szolnokon.

Második, befejező közlemény.

Általában utazásaikról szárazan, a természet szépségének minden átérzése nélkül szólnak. Egyik a Tátrában járt. Először látta ezt a fenséges vidéket s mégis csak annyit mond: «Megnéztük a csodás panorámát nyújtó vidéket». Több semmi. A «csodás panorama» jelző is olyan «halott», melyhez az ő lelke gyönyörködésének semmi köze sincs. Pedig bejárta az egész Tátrát, hova Szolnokról Kassán át ment, vissza pedig Ruttkának jött. Tehát Magyarország egyik legszebb vidékén át, mégis csak ennyit ír. Szemébe semmi szép, feljegyzésre méltó dolog nem ötlött. Egy képe se, a sok közül, egy hangulat se rezdült meg lelkében. Azt azonban híven elmondja, hogy gyalog, kocsin s vonaton mennyit mentek és mit ettek. Egy harmadik Erdélyben jár és csak ennyit mond: «elmentünk Erdély legszebb fürdőhelyére, Tusnádfürdőre.» Egy egész napig tartózkodott itt, de egyéb feljegyezni valót nem talált se hegyről, se erdőről, se vidékről. Két lelegelevenebb eszű s legjobb tanuló diákom lent járt a mult vakáció elején az Al-Dunán. Hajón, vonaton, kocsin mentek s egész Ada-Kaleig jártak. Mindketten terjedelmes naplót írtak erről a kirándulásról. Leírnak, elmondanak sok mindent, de a természet szépségéről érdemleges szó alig esik. Mikor beérnek a Széchenyi-útba, csak ennyit mond az egyik: «szép vidék ez, úgy a szerb, mint a magyar part, de különösen a magyar part, mely igen szép színváltozatokat mutat a szemlélőnek.» Tovább pedig: «mi szirteket a Dunában nem igen láttunk, mert a vízállás magas volt, csak ott, ahol a szirtek igen magasak. Ez nagyon gyönyörű látvány, mert a nap fénye megtörik ezeken a kis víz-eséseken s ha sokáig nézi az ember, olyan, mintha ezernyi ezer kis hal ugrálna föl a Duna tükreből.» Herkulesfürdön egyebet nem lát, mint az igen magas, kopár csúcsokat s a fürdőtelepi gyönyörű kertet, «melyet mindig öntöznek s kelően gondolják. A kertben egymást éri a sok szökőkút, melynek medencéiben sok aranyhal uszkál.» Mikor megnezik a fürdő környékét, az érdeklő, hogy ennek a vidéknek

igen gazdag a bogárvilága. Ime, ennyit látott a természet szépségéből s amit látott, az se érintette lelkét mélyebben. Csodálkozik, mondja, hogy szép, szép, de megindulást nem látok. Ez a fiú úgy beszél a természetről, mintha semmi köze se volna hozzá: érzéketlenül. Igazi, tipikus alföldi fiú, itt született, nevelkedett.

Másik tanítványom nem alföldi születésű, nem is lakik itt csak két év óta, ez meg is látszik az útleírásán. Nem sokat vesz ő sem észre, de többet lát mégis, mint a másik s látszik, hogy szeret természeti szépséget látni. Amit lát, meg is indítja lelkét. Milyen más az ő leírása, ime: «Ahogy Báziást elhagyjuk, érünk a Klisszulához, majd a legszebb részhez, a Kazánhoz. Mindenütt magas hegyek között folyik el az egészen megkeskenyedett Duna s szebbnél-szebb tájak bontakoznak ki szemeink előtt. Itt kezd a vízi-élet is mutatkozni; a felszínen vadkacsák és gémek uszkálnak. Már nehezen vártuk a híres vízeséseket és különösen a szépségéről híres Babagaj szirtet. Kivánságunk hamarosan teljesült. A hajó kormányosa el is mondta a hozzá fűződő legendát, mely így szól: Egy bojtárhoz hűtlen lett a felesége. A férj nejét azzal büntette, hogy a sziklához köti és mindig sírnia kell. Hallatszik is valami sírásszerű zaj, de ez nem más, mint a szél hangja, mely a hasadékok közt állandóan fú. A szirttel szemben van Galambóc szerb parton, a magyar parton pedig Lászlóvár. Ezekhez fűződik Rozgonyi Cicelle története. Berzászka mellett van Drenkova, itt nyúlik be a vízbe a Grében, a szerb hegyek legérdekesebbike... Csakhamar elérjük az Izlás, kis és nagy Tachtalia zuhatagot. Majd Magyarország legdélibb pontjához, a Trikulé várhoz érünk, melynek egyik részét víz mossa. Erre vannak a viharos multú Porecs szigetek... Nem messze tőlük van a gyönyörű Fuc zuhatag, melynek vize a napsütésben a szivárvány hét színében ragyog»...

Ez a kis szemelvény is világosan elárulja, hogy ez a gyerek *mindig látja* a természetet s elmondva azt, amit a helyek nevezetességéről hallott, beleszövi azt is, amit ő a természetben látott. Meglátszik rajta a felvidéki, *természetlátásban* gyakorlottabb szem.

Az átolvasott csomó napló arról tanuskodik, hogy általában a fiúknak csekély a megfigyelő képességük, jobban

mondva nem tudnak megfigyelni. Látnak s még sem látnak. Járnak Budapesten, de alig írnak valamit, hogy mit láttak. Egyik ezt mondja csak budapesti útjáról: «elvitt apám a szent István-templomba, ott imádkoztunk. Másnap hazajöttünk.» Pedig ugyanez máskor nagy részletességgel mondja el, mit tett s még azt is feljegyzi, mit tízóraizott. A másik fiú elmondja, hogy járt a pécsi székesegyházban, volt Szigetvárt, megtekintette ugyan a «hős» Zrínyi emlékét is, de még se ír a látottakról semmit. Egy másik az aradi várban járt, de fel nem jegyez semmit, csak annyit mond, hogy visszajövet egy pohár sört mentek inni a vendéglőbe. A másik jár Kolozsvárott, megnézi Mátyás király szülőházát. Semmi megjegyzést sem fűz hozzá, pedig pár hónappal előbb tanult csak Mátyás királyról.

Bizonyos hideg józanság látszik képzeletükön s érzésükön. Úgy elsíklík szemük a látott dolgok fölött, mint a Szolnok mellett elterülő tiszamenti pusztákon. Friss természetbenyomások nem táplálják képzeletüket, érzelmi világuk nem gazdagodik a természeti kép folyton nevelő hatása alatt.

Egyrészt ezeknek a helyi körülményeknek rovom fel szótlanóságukat, illetve a megfigyelés hiányát. De ennél az egy oknál meg nem állhat magyarázatom. — Nem csupán a helyi körülményekben kell keresnünk a megfigyelés hiányának okát, hanem az iskolai tanítás módszerében is. Az iskolákban nálunk általában elvont a tanítás módszere. Nemcsak azért az, mert ez a kényelmesebb és könnyebb, hanem kényszerűségből is. Iskoláink felszerelése igen hiányos, a szemléltető eszközök drágák, a felszerelési átalányok pedig rendszerint igen szűkmarkúak. Nem telik belőlük, a legszükségesebb eszközökre is alig. Szemléltetés nélkül alig szoktathatja hozzá az iskola a gyermeklelket a megfigyeléshez. A megfigyelő szem fejletlen marad s ezzel meg van fosztva a gyermeklelek az ismeretszerzés egyik hatalmas eszközétől.

Hogy ez így van, abból is kitűnik, hogy a természetrajz körébe eső dolgok jobban megragadják figyelmüket. Igen kedves példát találtam erre egyik harmadik osztályt végzett tanítványom naplójában. Julius 6-án ezt írja: «Reggel hat óra tájban keltem föl. Fölöltöztem, megreggeliztem

s sokáig elnéztem, hogy mint hordják a fecskék fiaiknak az edelt. Minden pillanatban megérkeznek az anyafecskék és hordják még mindig éhes fiaiknak a sok bogarat.» Máskor feljegyzi azt, hogy amint a barackmagot megtörte, észre vette, hogy nagyon küzködik egy hangya azért, hogy egy rögön átvigyen egy darabka morzsát. Máskor ismét felemlíti, hogy reggel, mikor biciklijén a város felől hazafelé tartott (a szőlők közt laktak nyáron), látott több vadkacsát. Egy másik egész délután kint jár a mezőn s csak ennyit ír: «láttam két nyulat.» Egy másik nagy igyekezettel foglalkozik a selyemgubók legombolyításával. Többször kísérletet tesz, hogy megtalálja a helyes szálát, a sikertelenség kedvét nem szegi, még napok multával is elő-elő veszi, míg végre sikerül a dolog. Ugyanez olvassa a «Messze nyugaton» című könyvet s azt mondja, legszebb volt benne a hódvadászat, mely sok veszéllyel jár.

Ime, ami iránt megfigyelésük éber, mennyire foglalkoztatja, mennyi gyönyörűséggel tölti el őket.

Az emberben rendszeren leggyarlóbban kifejlett erkölcsi tulajdonság az önzetlenség; minden jó és rossz, kicsi és nagy dolog az önzésen fordul meg. Nem tartom hát különösnek, hogy az önzés a gyermekben is annyira ki van fejlődve. A gyermek előtt az *én* az első. Mikor arról van szó, hogy a személyükkel kapcsolatos dolgot mondják el, akkor egyszerre megered pennájuk. Nincs olyan kis dolog, (persze csak a mi emberi szempontunkból kicsi), amit ők feljegyzésre méltónak ne találnának, mihelyt énjükkel kapcsolatban van. Így különösen nagyon fontos az, hogy mit s mikor esznek. Az evés feljegyzését el nem mulasztanák. Ezt az első osztályt végzett kis diák épp oly fontosnak tartja, mint a harmadik osztályt végzett.

Egyik még azt is megírja, hogy felment a fára epret enni (I. osztályos), de épp így tesz a harmadik osztályt végzett nagyobb gyerek is; nagy élvezettel jegyzi fel majdnem nap-nap mellett, hogy a barackból, almából «jól belaktam», sőt nem egyszer mondja, hogy megtört barackmagokat s jóízűen elfogyasztotta. Budapesti kirándulása legszebb emlékei közé sorozza a másik, hogy: «jó borjúpaprikást, zsemlyét evett és sört ivott.» Azt is feljegyzi, hogy fagyalaltot uzsonnáztak. Micsoda repeső öröm s inyenység szólal meg ebben

a pár szóban: «készül a sok sütemény, mert vendégeket várunk.» Azt mondja az egyik, hogy multságban volt s jól mulatott, *ugyanis* evett jó porció fagylaltot és kapott süteményt. Ugyanez dicsekedve mondja, hogy az uzsonnán madártej is volt, meg mézeskalács. A napi események fénypontja egyik naplójában az, hogy apja vett egy sárga- s egy görög-dinnyét s mindkettő *igen jó* volt. Még a temetőben is az evés érdeklí, mert ezt írja pusztán: «. . . a bácsi kivitt a temetőbe. Itt nagyon sok körtét ettem.» A részvét, a mulandóság egyetlen szava se jön ajkára. Persze, persze; hogysis, mikor sok körtét ehetett. Mit érdeklí a mulandóság, a halál, a jó gyomrú ifjút.

Egyik kiránduláson van, de mást nem jegyez fel, mint hogy sok piszkét s barackot evett. Ugyancsak ez egyszer nagyobb kirándulást tesz, de ebből csak ennyi feljegyezni valója akad, hogy «eznap este a vacsora nagyon jól esett.» Egyik multságba megy, hol «ott volt az egész intelligencia. A vacsora báránypörkölt volt.» Ugyancsak ez egy nagyobb társasággal kimegy a szőlők közé szalonnát sütni. Egész délután, este tíz óráig kint maradnak. Ezen is a fő az, hogy jól belakmározott a legfinomabb szőlőfajtákból, aztán, hogy tüzet gyújtanak s finom szalonnát sütöttek. Érdekes, mit mond az agárról: «velünk volt a bácsi két nagy szent-bernáthegyi kutyája s az agara, amelyen igen sokat mulatunk. Ugyanis ez olyan jámborúl lesüti a szemét, mintha a légynek sem ártana, azonban óvatlan pillanatban oda sompolyog az ennivalókhöz s a legjobb falatot kikapva közülök, elszalad.»

Szóval az mindig igen érdekes, hogy mit esznek. De hát mi is volna reájuk nézve fontosabb? Evésre van első sorban szükségük. Nagyon természetes tehát, hogy egy jó uzsonna jobban érdeklí őket, mint a kassai dóm, vagy a pécsi székesegyház. Ezeket nem lehet megenni!

De az italról se feledkeznek meg. A jó pohár sörről több megemlékezik, pedig tudják már, hogy a szeszes ital méreg. De hiába való minden elmélet, mikor a gyakorlat mást tanít: *exempla trahunt!*

Érdekes, hogy mi mindent tartanak érdemesnek feljegyezni. Ha valamit kapnak, még oly csekélységet is, feljegyzik. A vásárban jár, de mást nem mond el, csak annyit,

hogy sok vásárfiát kapott. A vásár mozgalmas életéből csak ez érdekelte. Mindig s mindenütt az én, melynek igen lényeges vonása a dicsekvés. Munkájuk érdemét mindig feltűntetik. Egyik elmondja, hogy rendezte az édesanyja divatlapjait, meg hogy takarítani is segített. Dicsekedve említi a másik, hogy apja elment s maga vacsorázott, sőt otthon maga is aludt. Hát még az milyen nevezetes dolog lehetett, hogy valahol vacsorán volt, «ott látott olyan lakatot, mely a Rózsa névre nyílt ki.» A másik régen látott apját látogatja meg s azt írja: «este a vendéglőben vacsoráztunk s apám régi ismerősei (akikkel már régebben megismerkedtem) nagy örömmel fogadtak s ők is igen örültek annak, hogy mily jó bizonyítványom van.»

Ez egyébként pontosan feljegyezi mindig, hogy kikkel ismerkedett meg, kik látogattak el hozzá. Milyen nagy büszkeséggel jegyezi fel, hogy új barátját meglátogatta s ez vissza is adta a látogatást. A kis kultur-emberke! Hát az hogyne kerülne a diáriumba, hogy kuglizni szokott a többi fiúkkal s abban már nagyon előre haladt, sőt néha-néha díjat is nyer. Nagy részletességgel szeretik elmondani, ha valamit csinálnak. Például az egyik leírja, hogy legombolyított egy selyemgubót s így folytatja: «Mikor a selymet egészen lehajtottam a gubóról, akkor a motólat összenyomtam, a selyem egyik végét kis cérnával összekötöttem és levettem a motóláról. Aztán lepréseltem egy könyvben.» Ugyanez leírja, hogy csináltak a fürdőkabinban ülőlécát. «A lécat úgy csináltuk, hogy a kabin két oldalára egy-egy kis lécet szögeztünk és erre tettük a lécet. Hogy még biztosabban álljon a lóca, a közepe alá leástunk a földbe egy kis gerendát. Mikor ezzel elkészültünk, a kabin felső részébe szöveget vertünk fogasnak. Aztán hazamentünk.» Ennek a kis emberkének a naplója tele kedves apró leírásokkal a maga napi munkájáról. Igazi leíró típus. Ő egyébként rendkívül erős subjektivitással tud részesévé lenni minden gondolatának. Naplói beszámolójában mindenről őszintén értesít, ami foglalkoztatja. Egyszer fürdik s mivel a víz nagyon jó volt, fürdés után elhatározza, hogy másnap egy kis vitorlás csónakot fog csinálni. Nemcsak ezt mondja el, hanem még azt is hozzáteszi, hogy oly erős volt vágya a vitorlás-csónak után, hogy bár már késő este volt, a tervet mégis megcsinálta. (Persze,

hogy másnap nem lett semmi a vitorlásból.) Oly elevenen s élénken színezve írja napról-napra naplóját, hogy szinte drámaivá válik írása, látszik hogy futkároz, hogy csinálja fahidjait, komposckáját, hogy játszik a kis kocsijával, hogy foglalatосkodik a gyümölcsösben. Még arról is szól, hogy délután mikor s mennyit aludt a hűvös szobában.

Az egyik visszaemlékezésből írja meg naplóját. A harmadfél oldalra terjedő feljegyzés minden sora az *én* körül forog. Ezt a kis visszaemlékezést, néhány sor elhagyásával, közlöm. Ime: «Majdnem egész szünidőt a tanyán töltöttem. Odahaza csak ritkán voltam, mert ott alig tudtam, mit csinálni. Nagyapa sok tanyai dolog elvégeztetését rám bízta és mondhatom, hogy nem csalatkozott bennem. Legkedvesebb foglalkozásom volt a vadászás és kis flóbert-puskámmal sok madár életét oltottam ki. Nagyon szerettem a lovakat is hajtani és később annyira megbízott nagyapa bennem, hogy többször megengedte, hogy magam menjek ki valamely kocsiival. Ezenkívül bejártam kocsiival az egész vidéket. . . . Szerettem a tiszántúli falvakba menni, mert akkor kompon mentünk át és ez nekem nagy élvezetet nyújtott. . . . Egyik jó ismerősünktől egy sárgarigót kaptam, szegénykének el volt lőve a szárnya és csak gondos ápolás után gyógyult be neki. Kis kutyámmal s a madarammal foglalkoztam otthon mindig és ha valaki bántani akart, akkor a kis kutyámnak csak szólni kellett és mindjárt lelépte róla a ruhát. A tanyán mindenki kis ispánnak hívott s én erre nagyon büszke voltam. Az aratás, hordás, cséplés, ugarlás, szántás, vetés, krumpliszedés és kukoricatörés ideje alatt éreztem magam legjobban, de már a szüretet nem birtam bevárni. . . . De azért sokszor jóllaktam szőlővel, vagy más gyümölcszel, úgy hogy sokszor lettem 2--3 napos beteg.» . . . Minden csak a maga szempontjából, hogy az *én*-nel milyen kapcsolatban van, érdekli: sok madár életét kiöntja, de a sárgarigóját ápolja, a kis kutyája kedves, mert védi őt; szeret kompon járni, mert élvezetet nyújt, s őt mindenki kis ispánnak nevezi. Ő a főszemély s kívülre csak azokat említi, kik szorosabb kapcsolatba jutottak az énjével: a nagyapa, a rigó, a kutya.

Altalában a könnyű szórakozást szeretik s a dolgok tovább nem nagyon érdeklik. Egyik például ezt írja: «néz-

tük, hogy döntögetik ki a nagy fákat s hallgattuk a szocialisták beszédét.» Megjegyzést nem fűz se a szocialisták beszédéhez, se a fák kidöntéséhez. Persze, hisz csak azért néztek s hallgattak, mert szórakoztatta őket.

A kíváncsiságot, a megismerés kíváncsiságát csak egy-nél találtam meg. Ez igen értelmes és komoly fiú. Egy évvel azelőtt írt naplójában feljegyzi, hogy atyja kérésére elvitte egy nagy nyomdába. Soha sem látott még nagy nyomdát. A látottakat így írja le: «Először bementem a raktárba, ott rengeteg sok kész nyomtatvány volt. Ezután egy másik terembe mentem, itt sok leány a nyomtatványokat szedte össze. Ezen teremben volt egy olyan gép, mely kis könyveket varrt össze. Bementem egy másik terembe is, hol takarékpénztári nagy könyvek voltak és egy olyan gép, melyet lábbal kellett megnyomni és elvágott egy akármilyen vastagságú papirost is. Azután egy másik terembe mentünk, itt jövő évre készülő naptárakat nyomtattak egy nagy *hengerítő* (így!) gépen. Itt a nyomdatulajdonos megkérdezte, hogy hívnak. Megmondtam, hogy István és megkaptam ugyanazon betűket. Végre a legutolsó terembe léptünk, hol egy kis motor volt, melyet gőz hajtott. Ott volt egy kerek nagy vízmedence is. Ebben a teremben mosták, tisztították a betűket is »

A látottakat pusztán leírja. Ugyancsak ő kíváncsiságból megnézett a mult szünidőben egy vágóhidat. Már erről csak ennyit ír: «Egy ökröt vágtak le s én, aki nem vagyok szokva az ilyen látványhoz, elég rosszúl lettem. De nem is megyek ám ki többet.» Ennyi az egész, többet nem ír. Persze, mert kellemetlenül érintette s ami kellemetlen, arra még gondolni se szeret a kis ember.

Kritizálni nem szeretnek, ilyen megjegyzést alig találtam, mindössze itt-ott egy-egy összehasonlítást. Egyik például Kassát oly szépnek találta, mint Budapestet, a másik Brassóról állítja, hogy majdnem olyan szép, mint Budapest, a harmadik meg új ismerőséről kockáztatja meg azt az ítéletet, hogy helyes fiú.

Sajátságos, hogy a hazafias érzés a napló egyetlen helyén se nyilatkozik meg. Pedig olyan helyeken is járnak, hogy ennek az érzésnek ott önkéntelenül is elő kellene törni. Jó magyar fiúk pedig mind s kétségtelen, hogy kifogástalan a hazafias érzésük. Annál különösebb, hogy egy szó, egy elej-

tett vonatkozás se mutatja ezt se az aradi várban, se Szigetvárt, se Kolozsvárt, se másutt.

Ugyancsak ezt tapasztaltam más érzés megnyilatkozását illetőleg is.

Nagyon keveset emlékeznek meg szüleikről naplójukban. Mindössze kettőnél találtam némi nyomát a szülőkről való megemlékezésnek. Egy kis elsőosztályos kedves őszinteséggel írja: «kint ért bennünket az eső, teljesen elázva értünk haza, amiért összeszidott bennünket mamám.» A másik ezt írja: «egy hónapja vagyok már itt, nagyon vágyódom haza édesanyám után.» Ő egyébként, ha valahová megy, mindjárt értesíti édesanyját, hogy mint van.

A baráti érzés is csak nála nyer kifejezést egyetlen egyszer. A múlt szüenidő előtti naplóban ezt írja: «ma nagyon busulok, nagyon sajnálom, hogy elmennek M.-ék. Ernő volt az egyetlen jó barátom s M. néni és bácsi mindig kedves és jó volt hozzám. Nagyon sajnálom őket.» Megható, közvetlen szavak ezek, átérzik rajtuk az érzés őszintesége, melegsége. Annál érdekesebb lélektani szempontból a következő, közvetlenül az előbbiek után álló feljegyzés: «este elmentünk M.-ékhez. Kaptunk csokoládéval töltött süteményt, szalámit, teát, sört és bort. Nagyon jól mulattunk, este 11 órakor jöttünk haza.» A búcsúlakoma után az eltávozott kedves és egyetlen jó barátról többet nem esik szó. Bizonyosan más töltötte be hamarosan a helyét!

Egy másik hálásan emlékezik meg jó embereiről, de csak azokról, akiktől valamit kaptak. Különösnek találok, hogy tanárjáról a szüenidőben egyetlen-egy sem emlékezik meg.

Egy mégis, hanem már ez nem esik a szüenidőbe. Anyyira jellemző ez a feljegyzése a naplónak mégis, hogy ide jegyzem. Szeptember 2-áról szól a feljegyzés: «Ma délelőtt értem jött K. barátom s vele együtt elmentünk apuskáját felkeresni. Feltaláltuk s elmentünk együtt a gimnáziumba iratkozni, de én a 95-ös számot kaptam s így csak délután került rám a sor, tehát K. bácsi nem várhatott rám s így magamnak kellett beiratkoznom. Az igazgató úr alig akart felvenni, sírtam is miatta.» Az én kis emberem így sírással kezdte az évet. Régi tanítványom, mindig első volt az osztályban, rendes és pontos fiú s ő bizony nem tehetett róla,

ha magának kellett megjelenni a beíratásra. Édesatyja távol, mamája pedig beteg volt.

Amilyen rosszul esik a kemény s méltatlan szó, olyan jóleső örömmel tölti el a dicséret. Milyen öröm szól ezen szavaiban: «kérdéztetek a latinból (otthon az ismerősök) s meg voltak velem elégedve.» Az ébredő én ezen kedves megnyilatkozásai az egyéniség szerint egyiknél markánsabban, a másiknál elmosódottabban jelzi, hogy már az *ember* beszél. Mennyi öröm s önérzet van ebben a pár szóban is: «ma vagyok 12 éves. Mindenki megköszöntött engem. Pakk is jött az én címemre.» Hát még micsoda kemény önérzettel mondja az egyik: «vertem az aratókkal a markot én is.» Vagy ebben: «kimentem az üres szekérral s a megrakott szekér vendégoldalára ültem.»

Kimerültséget, életuntságot, idegességet egyetlen *fiú* naplójában se találtam. A legtöbbnek azonban elég egyhangúan folyt az élete. Szerencsések azok, akik olyan helyen laknak, ahol a természetben is elég szórakozást találhatnak. Az alföldi gyerek nem tud mit csinálni, nem csoda hát, ha egyik se sajnálja valami nagyon, hogy már vége a szünidőnek. Milyen jó lenne, ha más vidékre, a Balatonhoz, vagy a hegyek közé mehetnének az alföldi kis emberkéek De hát erre olcsó, nagyon olcsó gyermek-nyaraló helyeket kellene felállítani. Mennyi színnel gazdagodnék lelki világuk s mennyivel boldogabban telnék el a szünidő is. Bezzeg akkor nem volna olyan könnyű a megválás a szabad élettől, mint így.

Röviden be akarok még számolni a kezem közt lévő 12 éves *leányka* naplójáról is. A napló két hónapnyi időt ölel fel, de ez nem a szünidő két hónapja. (Április és május.) Igen érdekes volna tehát, ha a napló írója többet beszélne az iskolai életről. De erről alig szól valamit. Mindössze azt jegyzi fel néhányszor, hogy tornaóra helyett énekóra volt s hogy néhányszor felelt, meg hogy «beadta» a vigyázó, hogy rossz volt. Pedig ez nem volt igaz. Bár szidást nem kapott a tanítónőtől, mégis megharagudott a vigyázóra.

Az iskolai élmények helyett inkább magán-élményeiről számol be, hogy mit csinál otthon. Ezek a feljegyzések igen érdekesek s egyben határozottan mutatják a különbséget a fiú- és leány-gyermek egyénisége között, de látjuk az egyezést is. A leány is gyermek s csak az érdeklí, ami szoros

kapcsolatban van énjével. De az én a leánynál új reflexeket kap a naplófeljegyzésekben. Míg a fiúknál határozottan látjuk a törekvést arra, hogy énjüket a sikeresen végzett munka elmondásával akarják kidomborítani, mintegy érvényesíteni, addig a leány-napló szerint a leánynál a munka csak mellékes az én szempontjából. Ha nem volna így, akkor az iskolai életének munkájából többet látnánk, de ezzel a munkával keveset törődik. Egész szárazon elmondja, hogy felmondta a leckét édes apjának, vagy nem mondta fel, tudta, vagy nem. Olvasmányait meg se említi, hogy mi történt az iskolában, arról nem szól, csak néhányszor említi, hogy felelt. Tanulótársnőiről csak mint *barátnőkről* tesz említést. Inkább érzelmi, mint értelmi életéről számol be.

A napló legelső feljegyzése így szól: «Amily gyönyörű volt e nap, oly szomorúan kezdtem én a reggelt. Mert apa és mama nem engedték, hogy a hajam kihúzzam, pedig én anélkül nagyon csúnya voltam. . . . És amikor megtűztem a hajam, nagyon csúnya volt. Később még egyszer feltűztem és aztán már jobb lett. . . . Délután voltam E. D.-éknál, hol jól mulattam.»

Ime, az egész naphól feljegyzésre méltót csak annyit talált, hogy miként állt a haja.

Rendkívül érdekes, hogy az *időről* mindig beszámol, milyen volt. Naplóját rendszeren az időjárás ismertetésével kezdi s a folytatás mindjárt ilyenféle: gyönyörű idő volt, ezen évben először mentem kabát nélkül; vagy: szép nap volt, a templomba mentem; vagy: borús idő volt, az én reggelem is ilyen borús volt, mert apa nem akart templomba ereszteni; vagy: igen szép idő volt, csak hogy nagy volt a szél. Délelőtt koszorúba voltam fésülve, stb. Valamelyes köze van hát a legtöbbször az időnek vagy az öltözködéshez, vagy a napi látogatásokhoz is! A fiúknál ezt nem tapasztaltam. S még egyet, ami szintén feltűnő, hogy az idő erősen befolyásolja kedélyhangulatát, vagy legalább is érzelmi világát mindig szembe, vagy párhuzamba állítja az időjárással.

Nagyon természetes, hogy a ruhájáról (különösen ha új ruhát kap), mindig beszámol: hogy volt öltözve s hogy állt. Például: Téli kabátban voltam és szalmakalapban, de igen jól passzolt. Pontosan feljegyzi, bármit kap is, akár

egy új keztyűt, akár egy «arany krajcárt». Azt se mulasztja el elmondani soha, hogy ki volt náluk ebéden, uzsonnán, vacsorán, vagy ők hol voltak s hogy mulatott, mit csinált s mit ettek. De még arról se feledkeznek el, hogy feljegyezze, hogy kinézett az ablakon. Érzésének is minduntalan kifejezést ad, most ez nem tetszett, mert «szekant» volt, majd az volt igen kedves. A fiúknál ezt sem tapasztaltam.

Aztán még egyet; két fiú nagyon foglalkoztatja, különösen. Másokról is feljegyzi, hogy velök találkozott, haza kísérték, de ez a két «L» nagyon foglalkoztatja. A fiúknál ezt sem tapasztaltam.

És végül még egyet. Mihelyt valami akadály gördül eléje, rögtön kész a legnagyobb fokú lehangoltság. Ha fáj a feje, azt írja: «roppant rosszúl voltam». Ez a stereotip kifejezése. A kedélynek ezt a gyors hullámmását, ezt a lehangoltságot, gyors kedvetlenséget a fiúknál nem vettem észre.

Sajnálom, hogy több leány-napló nem állt rendelkezésemre, mert így összehasonlítást nem tehetek.

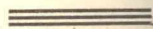
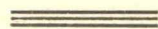
Összegezve a naplóból levonható tanúságot, a következő *eredményre* juthatunk:

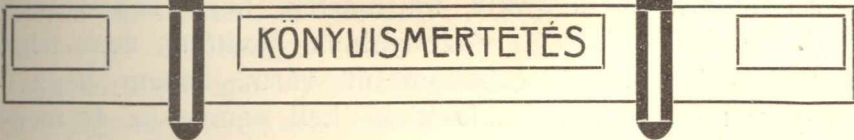
A naplókat 9—14 éves gyermekek írták. Megfigyelésük köre énjüktől van határolva. Ami ezen kívül esik, nem érdekli őket. Még keveset vesznek észre; természetlátásuk fogyatékos. Iskolai tanulmányokkal a szünidőben, amint öregebbek lesznek, mind kevesebbet foglalkoznak. Az olvasás azonban kedves szórakozásuk. Többen nem megfelelő olvasmányokat olvasnak. — A játék iránti szeretet állandó; az első év naplóiban pontosabban számot adnak arról, hogy mivel játszanak. Később csak említik, hogy játszottak; az utolsó szünidőben már a játék mellé határozott célú szórakoztató tevékenység is járul. A szórakozás mind realisabb alapon áll s mindinkább a *munka* jellegét ölti magára. Csak az iránt érdeklődnek, ami kellemesen szórakoztatja őket. Énjüket mindig előtérbe tolják. Érzelemviláguk a rokon- és ellenszenv körére szorítkozik; a képzelet még nem színezi, támogatja megfigyeléseiket. Ha valami látott dolgot mondanak el, egyszerűen leírják abban az egymásutánban, amint látták s emlékeznek rá. Egyéni vélemény (kritikát) csak egyik-másik kockáztat meg.

Naplóik a boldog, harmonikus lélek s élet képét tükrözik. Az élet szenvedélyeinek hullámverésétől távol állnak még. A szociális életben még érdeklődésükkel sem vesznek részt. A létel s az élet sugarát, melegét érzik s élvezik még háboríttatlanul. Az akarat a maga kis céljait elérve, boldoggá teszi lelküket. Semmi lázongó indulat, semmi elégedetlenkedés, csak csendes, harmonikus béke és megelégedés. Az érzelem határozottabban nyilatkozik meg a leánynaplóban, mint a fiúkéban. Szeretik, ha dicsérik őket, ha kapnak valamit; ha munkájukat a nagyok elismerik.

Naplójuk közvetlen és sok kedves gyermek-naivság, egy egészen külön világ rajzolódik le, mely egész egyenest arra figyelmeztet, hogy a gyermek nem az ember kicsiny méretű mása, hanem egy egészen külön életet élő fejlődési állapot, melyről csak a maga szempontjából nézve alkothatunk helyes képet s hozhatunk neki helyes tanítási és nevelési törvényeket. Mint a mesében, a gyermek lelki világában is minden más. Ami nekünk kicsinyes, semmi, az neki jelentős s ami nekünk esetleg nagyfontosságú, az előtte semmi. Ezzel a világgal szemben nem le kell szállítani igényeinket, hanem le kell hozzá szállnunk s bele kell magunkat ebbe a külön gyermeklélek-világba élnünk. Magunknak is, kik ezt a lélekvilágot irányítani, kormányozni, szabályozni akarjuk, ezen lélekvilág polgáraivá kell lennünk, még pedig öntudatos polgáraivá. Ezzel az öntudattal kell kiemelkedni közülök mindazoknak, kik a gyermek törvényhozói, tanítói s irányítói akarnak lenni. A gyermek nem ember-materia, gondozásához, fejlesztéséhez nem az ember-életből kell venni az eszközöket, hanem magából a gyermek lelki életének ismeretéből.

Nagy gyönyörködéssel olvastam kedves naplóikat s olvasva ezeket, erősen éreztem, hogy suban át lelkemen a gyermek-lélek üde fuvallata és gyakran eszembe jutott, hogy a katedra nem egy száraz lelkű bölcse nézne más-ként a gyerekekre, ha egy-egy ilyen naplót átolvasna. A bíróságosságát enyhítené a szeretet mindent átsugárzó melegsége.

 KÖNYVISMERTETÉS

„Az egészség könyvtára.“

Szerkeszti: **Gerlóczy Zsigmond dr.** Az országos közegészségi egyesület könyvkiadó vállalata. Kiadja: a Franklin-Társulat.

- I. *Dr. Elischer Gyula: Az anyaság higiéniéje.*
- II. *Babarczy-Schwartzner Ottó dr.: A gyermek lelki világából.**
- III. *Dr. Vámosy Zoltán: A mérgezésekről.*
- IV. *Dr. Szegedi-Maszák Elemér: A tuberkulózis.*
- V. *Dr. Bókay János: A gyermekről.*
- VI. *Dr. Preisich Kornél: Az angolkórság.*

A természettudományok népszerűsítése nehéz feladat és csak akkor hálás és eredményes, ha megfelelő vonzó alakban történik. Az országos közegészségi egyesület könyvkiadó vállalatában e fent említett kiadványai a kitűzött célnak teljesen megfelelnek. A könyvecskék szerzői mindnyájan kiváló szakférfiak, akik megállapodott tudományos tekintélyükkel és tapasztalataik érvényesítésével teljes garanciát nyújtanak, hogy a vállalat sikerül.

A könyvtár szerkesztője, *Gerlóczy Zsigmond dr.*, a bevezetőben a következőket mondja: «Húsz éve mult, hogy az Országos Közegészségi Egyesület-et lelkes férfiak megalakították. Ennek az egyesületnek a megalkotása nem ötletszerűen következett be, hanem az mintegy elodázhatatlan kötelessége volt a magyar társadalom vezető elemeinek. És valóban, az egyesület alapítói sorában ott találtuk nemcsak azokat, akik hivatásszerűen védelmezői a nép egészségének, hanem mindazokat, akiknek a társadalmi élet irányításában bárminő módon is befolyásuk van. Orvosok, pedagógusok, technikusok, papok, a közigazgatás nagy területén működők színe-java csoportosult azon széles látó-

* E kötetet részletesen ismertette „A Gyermek“ 1907. évi 5. számában: *Dániel Jenőné.*

körű férfiak mellé, akik fölismerték, hogy népességünk szomorú közegészségi viszonyainak javítását nem lehet kizárólagosan az államhatalomtól várni, hanem hogy a nagy munkából mindenkinek ki kell vennie az őt megillető részt.»

Örömmel kell konstatálnunk, hogy az Országos Közegészségi Egyesület úttörő vállalkozását nem csekély siker koronázta. Ezt legjobban bizonyítja ezen újabb irodalmi vállalata, amelynek eme öt füzetét olvasóink figyelmébe ajánljuk. A *tuberkulózissal* foglalkozó füzet az, amely a tuberkulózis mai tudományos álláspontjára vonatkozólag elmond mindent. Egy fölösleges szót nem találunk benne; az olvasó teljes tájékozódást szerez arról, hogy miként terjed ezen veszedelmes betegség és hogy miként védekezzünk ellene. Az *anyaság higiéniéje* kitűnő kis munka, amely minden tudakosságtól menten, egyszerű, derült, vonzó hangon vezet végig az anyaság minden időszakán. A *mérgezéseknek* teljes összefoglalása *Vámosy Zoltán dr.* műve, amely beosztásában is tekintettel van a laikusokra. A nagy gonddal készült kis mű a hozzácsatolt tárgymutatóval együtt bizonyára sok esetben fog mérgezések esetén az első segély céltudatosságához hozzájárulni.

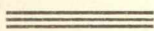
A gyermek testi és lelki fejlődéséről, táplálásáról ad képet *Bókay* tanár füzete, amelyet a számos közbeiktatott történelmi hagyomány élvezetes olvasmánnyá tesz. Helyesen mondja szerző: «Leányoknak irtam e könyvecskét, hogy megismertessem őket akis gyermekkel s annak helyes gondozásával. Forgassák ők haszonnal e lapokat, tanuljanak belőle, mert hisz részt fognak venni a jövő magyar generáció fölnevelésében s nemzeti, hazafias érdek, hogy a jövő nemzedék helyes gondozása már a legzsengébb korban, tehát már a kis gyermeknél helyes irányban vezettség.»

Az *angolkórságról* szóló füzet is sikerült munka; ennek dacára nem tartjuk szerencsés gondolatnak ennek a kérdésnek népszerű tárgyalását, lévén olyan betegségről szó, amelynek lényege, okai és gyógyítása az orvosi tudomány egyik fel nem derített, homályos kérdése.

Szerző pontos képét adja mindazon jelenségeknek, melyek az angolkórságot jellemzik, még pedig fejlődésük sorrendjében. Fejtegeti továbbá szerző, hogy egyedül a

helyes táplálásban, az emésztési zavarok elkerülésében és jó levegő nyújtásában látja azon módokat, melyekkel az angolkórság megelőzhető, sőt talán gyógyítható is.

Egy-egy könyvnek a bolti ára 1 kor. 50 fillér, nagyobb terjedelműé 2 korona. (G. Gy.)

Zeitschrift für experimentelle Pädagogik, psychologische und pathologische Kinderforschung.

Szerkeszti: *Meumann E. dr.*, egyetemi tanár Münsterben. Kiadja: *Nemnich O.* Lipcsében.

Ismerteti: **Répai Dániel**, tanítóképző tanár, Budapestről.

Ugyanazt a tudományos és gyakorlati célt szolgálja ez a tekintélyes német folyóirat is, amit minálunk *A Gyermek* tűzött maga elé. Abból a tényből kiindulva ugyanis, hogy minden gyermek önállóan s a maga sajátos módja szerint fejlődő lény, világosságot igyekszik vetni arra az útra, amelyen ez az egyéni fejlődés halad. Tájékoztat az egyén testi-lelki sajátosságának igazi rendeltetése felől. Megismertet a gyermekek okszerű megfigyelésének s kísérleti tanulmányozásának módjaival. Bizonyosságot tesz *A Gyermek*-hez hasonlóan arról, hogy a gyermek pszicho-fizikai fejlődési menetének kísérletezés útján való megállapítása nemcsak lehetséges, hanem föltétlenül szükséges is. Nagy szolgálatot tesz ezzel különösen a pedagógusoknak, akiknek tudvalevőleg éppen a gyermekek egyéni fejlődésének az előmozdítása legfőbb hivatásuk. Segítségükre jön a tanulók egyéni sajátosságainak megállapításában, amik felől való előzetes tájékozódás nélkül el sem képzelhető voltaképpen az azokra való tervszerű ráhatás. Megtanít arra, amit eddig vajmi kevesen tudtunk, hogy t. i. miként kell magától a gyermektől megtudni azt, hogyan nevelendő a gyermek? Világosságot vet így ez a folyóirat éppen úgy, mint *A Gyermek* is, a legbonyolultabb neveléstani problémákra, bírálat alá veszi a dogmákként hirdetett régi pedagógiai elveket s gyermektanulmányi vizsgálódások és kísérletezések útján igyekszik meggyőződni azok értékes, vagy értéktelen voltáról.

Mindezeknél fogva nagyon természetes, hogy állandó figyelemmel fogjuk kísélni e német folyóiratot s időről-időre tájékoztatni fogjuk A *Gyermek* olvasóit azokról a gyermek-tanulmányi eredményekről, amiket az — egyes számaiban — közölni fog. Tesszük ezt annál is inkább, mert ez a folyóirat a kísérleti lélektan és kísérleti pedagógia legkiválóbb mai képviselőit tiszteli munkatársai között, így a mi *Ranschburg* Pálunkat is.

Egyelőre a folyóirat múlt évi számaiból ismertetjük azokat a (befejezett) tanulmányokat, amik A *Gyermek* olvasóit véleményünk szerint a legközelebből érdekelhetik.

Az 1—2. kettős számban *dr. Dornblüth Ottó* wiesbadeni orvos *Az akaraterő megszilárdításának eszközeiről* értekezik. Az akaratnak két nyilvánulási formáját különbözteti meg, ú. m.: az öröklött, aktív energiát, amely senkibe bele nem nevelhető s nem is fokozható és a tanulás és szoktatás útján szerzhető akaraterőt. A jellem az akaraterő tevékenységében nyilvánul leginkább. Annak megszilárdítására egész életünk közrehat, valahányszor a testet, amennyire csak lehetséges, az akarat uralma alá kényszeríti. Hogy pl. a kéz céltudatos ügyesítésének mily nagy hatása van az akarat tevékenység kifejlesztésére, arról igen könnyen meggyőződhetünk, ha a gyermek határozatlan mozdulatait az órás, a mechanikus, a műtő, a szobrász, vagy a zenész tudatos, ügyes, biztos és mégis oly gyöngéd kézmozdulataival hasonlítjuk össze. Ugyanezt tapasztaljuk akkor is, ha az újoncot a katonailag immár kiképzett férfiúval hasonlítjuk össze. Ez az összehasonlítás mindenkit meggyőzhet a katonai szolgálatnak a férfiú egész életére szóló, akaratirányító hatásáról. Végtelenül nagy különbség van t. i. az újonc s a kiképzett katona testi ügyessége, jelleme s akaratereje között.

Az izmok összhangzatos kimívelése ennél fogva nem pusztán testi ügyesítés, hanem éppen olyan mértékben akaraterősítés is egyúttal. Éppen ezért nem szabad kicsinyelnünk sem a tornát, sem az ú. n. kézügyesítő oktatást, amiket igen sokan haszontalan időfecsérlésnek tartanak, holott igazában véve az akaratnak okszerű nevelését szolgáljuk velük. Ugyanilyen akarat-erősítő hatásúak az összes játékok és sportok is, főleg akkor, ha vidám versenyre, avagy nehezebben leküzdhető feladatok megoldására nyújtanak alkal-

mat. A szabadban űzött sportok még azáltal is nagyban hozzájárulnak az akaraterő megacélozásához, hogy az időjárás viszontagságai ellen edzik a testet.

A szellemi munka, legalább a mai körülmények között, nem látszik rendszeres akaraterősítő eszköznek, minthogy nagyon is korlátozza az ifjúságot az önkéntes munkásságban. Éppen ezért föltétlen elismerést érdemelnek a mezei- és más modern nevelő-intézetek, amelyekben oly nagy tért engednek újabban az ifjúságnak az önkéntes foglalkozásra és a vidám versenyzésre.

Nagyban fejleszthető az akarat az érzelmi élet fölött való uralkodásra szoktatással s az érzékszervek túlságos érzékenységére ellen folytatandó okszerű harccal is. Az önuralomra és önelhatározásra való szoktatásnak leghathatósabb eszköze a felnőttek vonzó példaadása.

Némely szülők és nevelők önmaguk akadályozzák meg a gyermekben az akaraterő megszilárdulását, amikor minden áron letörni igyekeznek a gyermek önfejűségét. A felindúlt, önfejű gyermekkel szemben legjobb a teljes nyugalom a nevelő részéről. A szándékosan figyelmen kívül hagyott akaratos gyermek csakhamar lecsillapodik s ekkor higgadt kioktatással, a felindulása fölött való szeretetteljes mosolylyal és csodálkozással igen könnyen terelhető a helyes irányba. Így eljárva, az önfejű gyermekből megfontolás és önuralom által irányított, szilárd akaratú embert nevelhetünk.

Dr. Kiefer O. (Stuttgart) azt a rég tisztázottnak vélt pedagógiai kérdést tette szóvá újból, vajjon *csakugyan mellőzendő nevelési eszköz-e a testi fenyíték, vagy nem?* Abban a téves hitben leledztünk eddig, mondja, hogy a tanítóképzőben tanult neveléstani elvek örökérvényű, megmásíthatatlan igazságok. Egyikünknek sem jutott eszünkbe kételkedni az egyedül üdvözítőknak hirdetett tanokban. Pedig nyilvánvaló, hogy azokat nagyobbára csak elképzelt «átlag» gyermekekre vonatkoztatták kieszelők s nekünk mégis, akarva, nem akarva, ezek szerint kellett formálnunk az ezer változatoságú egyéni sajátosságokkal fölruházott gyermekeket.

Ma már mindez persze másképp van. A legifjabb tudomány, a kísérleti gyermeklélektan, helyre igyekszik pótolni a régi elmélet bűneit.

Kiefer dr. is sok könyvet olvasott el, a testi fenyítékről szólót s ezek alapján föltétlenül elítélte ezt a «középkori» nevelési eszközt. Mikor azonban maga is a gyakorlat terére lépett s kétes jellemű gyermekekkel akadt dolga, a szép elméletekben kételkedni kezdett s a tapasztalás kedvéért változtatni volt kénytelen rajtuk, alkalmazkodott a való élethez.

Részletesen elmondja azután, milyen hatással volt ő reá annak idején az iskolában kapott botbüntetés. Ismerteti azokat az eseteket, amelyek mint tanítót, őt magát is a botbüntetés alkalmazására kényszerítették s leírja azokat a tapasztalt hatásokat, amiket az adott esetekben általa alkalmazott testi fenyíték fiú- s leány-tanulóinak lelkére gyakorolt s amelyek révén ezt a kérdést illetőleg a következő meggyőződésre jutott: «Sem az ú. n. «humánus», azaz botmentes, sem pedig a «régimódi», azaz bottal fűszerezett nevelés nem okolható meg végérvényesen. Alig van pedagógiai kérdés, amelyiknél annyira szükséges a figyelmeztetés, hogy: «bánj minden egyes gyermekkel egyéniségének jellegzetes sajátosságai szerint!» A botbüntetés nem mindig ártalmatlan, de nem is minden körülmények között mellőzendő keserű orvosság, amelyet azonban csakis abban az esetben kell alkalmazni, amikor nyilvánvaló gyógyító hatása. Azt persze vajmi nehéz eldönteni, hogy mikor vészthozó s mikor nem valamely gyermekre ez az orvosság. Sok tapasztalás, főleg pedig beható gyermeklélektani tanulmány szükséges ennek a kérdésnek eldöntéséhez.»

Mint hogy minden gyakorlati pedagógusnak különböző lelkületű gyermekekkel van dolga, ennél fogva mindegyiküknek állást kell foglalni e fogós pedagógiai kérdéssel szemben. Cikkíró felkéri tanítótársait ezirányú tapasztalásaik s véleményeik közlésére, annál is inkább, mert az e kérdésre vonatkozó tapasztalásokról, hogy t. i. milyen hatása van a gyermekekre a testi fenyítéknek, alig van hasznavehető irodalmunk, legföljebb egyes önéletrajzokban elszórt följegyzéseink és többnyire rosszakaratu, célzatos közleményeink.

Dr. Kiefer felhívására s a folyóirat kiadójának ama biztatására, hogy a testi büntetés becsértékéről szóló, tapasztalatokra támaszkodó nyilatkozatokat szívesen közölné: *Stern H. tarnovici* javító-intézeti tanító *Testi fegyelmezés, mint*

nevelő eszköz cím alatt hosszabb cikkben szól hozzá a kérdéshez, fiú- s leányiskolákban és javító-intézetben folytatott sok évi gyakorlata alapján.

A testi büntetés ellen, mondja, főképpen azzal szoktak érvelni, hogy a botozás megszegyenítőleg hat a gyermekekre s gyűlöletet kelt bennük a nevelő iránt. Stern a botbüntetésnek önmagán s más gyermekeken észlelt hatásait elemezve, semmi nyomát nem találta annak, hogy az elhidegülést, avagy gyűlöletet idézett volna elő bennük. A szülők és tanítók iránti szeretet és rokonszenv egészen más tényezőktől függ. Ha a gyermek érzi, hogy nevelője, tanítója érdeklődik iránta, legyen az még oly szigorú, mégis vonzódni fog hozzá. Mindenkor felháborítólag hat azonban a gyermekekre a későbbre ígért, valamint a nagy lelkiyugalommal végrehajtott testi büntetés. Szülőt és tanítót egyaránt kegyetlennek tart az ilyenért a gyermek, míg ellenben, ha azt veszi észre, hogy az illetők jogosan föl vannak háborodva, akkor egészen természetesnek találja, hogy bot után nyúlnak.

Nyílt ajtót döngetnek, mondja Stern, akik az ú. n. botozó pedagógia ellen tiltakoznak. Teljességgel más a botozás s ismét más a testi fenyítéssel való fegyelmezés. És ha valamely nevelő bajt csinál a testi fegyelmezéssel, ez mitsem bizonyít a testi büntetés becsértéke ellen, hanem csak azt mutatja, hogy az illető képtelen hivatásának helyes betöltésére, mert vagy durva lelkületű, vagy nem ért a testi fegyelmezés alkalmazásához. Az ilyen ember nem való nevelőnek, mert ha kivesszük is a botot a kezéből, azért még mindig százféle módon gyötörheti a gyermeket. Kétségtelenül igaz azonban, hogy ahol a szó igazi értelmében vett «nevelésre» van szükség, ott a testi büntetéssel semmit sem érhetünk el. De hiszen a testi fenyíték nem is tekinthető erkölcsi nevelési, hanem csak fegyelmezési eszköznek. Amazoknak eredménye t. i. főképp a jövőben mutatkozik, emezeknek rögtönös a hatásuk. Még a leggondosabb családi nevelésben is szükség van igen gyakran az ilyen azonnal és a kellő pillanatban ható fegyelmezési eszközökre. Alkalmazzák is mindenütt, ahol gyermek van a háznál.

A testi fegyelmezés szűk körre szorítkozik tehát, de ennek keretén belül éppolyan becses és éppoly joggal alkalmazható is, mint bármely más nevelési eszköz. Akik tehát

ezt mindenáron ki óhajtják küszöbölni a házi és iskolai nevelésből, azok nem mindig a saját tapasztalásaikra támaszkodva ítélkeznek a testi fenyíték hasznos, avagy értéktelen voltáról, hanem inkább rabjai annak a hitnek, jobban mondva balhiedelemnek, hogy a gyermek természettől fogva jó. A pedagógiai újítok (Key Ellén, Tolsztoj, stb.) most ismét nagy hangon hirdetik ezt s a közönség és a szakemberek nagy része minden meggondolás nélkül, dogmaként fogadja tanításukat.

Oroszország egy újfajta gyermektanúlmányi intézetét ismereti a Zeitschrift für experim. Päd. 1908. évi 1—2. számában *Drbohlav*. A szt.-pétervári lélek-idegtani intézettel kapcsolatosan létesült az s feladatául tűzte ki, hogy az embert, mint a nevelés tárgyát születésétől kezdve tanulmányozza és nevelését okszerűen irányítja. Újszülötteket vesz fel ez az intézet, kiknek szellemi életét fejlődésük folyamán állandóan figyelemmel kíséri az iskolázás végéig, sőt az illetők nagykorúságáig. Szükséges ez már csak azért is, mert hisz a leendő személyiség fejlődésének alapjai a kora gyermekségben keresendők. Régebben csak alkalmasszerűen gyűjtötték a gyermektanúlmányi adatokat, most azonban már rendszeresen kell tanulmányoznunk a gyermeket, mert csak így tehetünk szolgálatot az új tudománynak. E tudományos célon kívül a nevelésre háramló haszna sem kicsinylendő az ilyen rendszeres gyermektanúlmánynak, minthogy az anya, ki a nevelést az iskolázás előtt intézi, a legjobb akarat mellett sem rendelkezhetik azzal a pedagógiai készültséggel, amely őt a ballépésektől megóvhatná. Míg ellenben az új gyermektanúlmányi intézetben az orvosnak gondos ápolása, a tapasztalt lélekbúvárnak s pedagógusnak vezetése mellett fogják nevelni a gyermekeket.

Az intézet bizonyára követendő például fog szolgálni s joggal remélhető, hogy a családi nevelés megjobbítására is hatással lesz.

LAPSZEMLE

A gyermek ideáljai.

Közli: **Farkas Irén** tanítónő, Budapestről.

Poroszország egy kis városában a következő vizsgálatot végezték: A gyermekeknek feladták ezt a kérdést: *Azok közül, akiket láttál, akikről hallottál vagy olvastál, kihez szeretnél hasonlítani? Miért?*

Az eljáráshoz a következő utasításokat adták: A tanító vagy tanítónő írja le a kérdést a táblára s a feleletet a gyermekek papírdarabokra. Semmiféle kérdést vagy felvilágosítást nem szabad a gyermekeknek adni. A feleletekben a fogalmazást és a helyesírást nem szabad számba venni, mert az a fő, hogy a gyermek egyéni gondolatait megismerhessük. Egy papírdarab felelet nélkül épen olyan értékes, mint egy teléirt lap. Azonban azt megkívánjuk, hogy a lap felső részére mindenki ráírja nevét (fiú vagy leány) és korát. E kérdéseket és utasításokat a szerző osztotta ki Poroszország egyik városában, 1904. januárjában. Néhány nap mulva beérkezett 1590 felelet. E feleleteket mind nép- és középiskolai tanulóktól nyerték, 794 leánytól és 841 fiútól. Megjegyzendő, hogy a gyermekek mind a parasztok, vagy iparosok gyermekei, mert Németországban az iskolák is a társadalmi rendek szerint vannak bosztva és egymástól élesen el vannak választva.

Az eredményeket négy tabellába osztotta be a szerző. Az első tábla a fiúk és leányok feleleteit adja meg százalék-számokban, melyeknek legérdekesebb adatai, hogy: egyenlő % szerint választottak a fiúk és leányok «ismerőst» ideálul, t. i. 47–47%; 25% fiú és 18% leány szülőit választotta; ugyanígy nagy az eltérés a két nem között azon számokra nézve, melyek a nyilvánosan szereplő egyének választását mutatják; t. i. 12%-kal több fiú választott ilyent, mint leány. Viszont bibliai személyeket kétszerannyi leány választott ideálul, mint fiú. A leányok gyakrabban választottak férfi-ideált, mint a fiúk nőit. Minthogy igen érdekes, a szerző névszerint is felsorolja azokat, akiket legtöbb gyermek választott ideálul. Így a császárt 100 fiú és 20 leány, Luthert

20 fiú és 17 leány. Azok közül, akiket csak a fiúk választottak, legtöbben vették Siegfriedet, azok közül, akiket csak a leányok választottak, legtöbben vették Lujza királynét.

A II. tabella a közép- és népiskolák fiútanulóinak feleleteit adja meg $\%$ -ban s az a célja, hogy e 2 csoport közötti különbséget feltüntesse. Nagy az eltérés e 2 csoportnál pl. abban, hogy a népiskolában a gyermekek 19% -a választotta a császárt, míg a középiskolában csak 6% . Jólal több középiskolai tanuló választotta valamelyik «ismerősét» ideálul, mint a népiskolában. Vagyis a középiskolai tanulók 53% -a, míg a népiskolai tanulóknak csak 41% -a választotta valamelyik «ismerősét». Majdnem egyenlő, legkisebb $\%$ -ban mindkét fajta iskolában az Istent választották: $1 - 1^{1,2}\%$ -ban.

A III. tábla a közép- és népiskolák leányainak feleleteiről számol be. Meglehetősen nagy az eltérés a kétféle iskola növendékeinek feleleteinél. Így a középiskolákban a leányok 54% -a választotta az «ismerősei» közül ideálját, míg a népiskolákban csak a tanulók 39 százaléka. Csupán egy esetben egyenlő a százalékszám mindkét iskolában. Az Istent mindkét helyen $1 - 1\%$ -ban vették.

A IV. tábla az okokat tünteti fel, vagyis azt, mivel indokolták a gyermekek, hogy ezt vagy azt az egyént választották ki. A gyermekek, úgy a fiúk, mint a leányok között, feltűnő sokan a jellembeli tulajdonságokat adták okúl, ezután a jóságot, legkevesebben a tudományt és a művészi tulajdonságokat. Mivel igen érdekes, külön felsorolja azokat a jellembeli tulajdonságokat, melyeket a gyermekek különösen kiemeltek. A fiúk közül legtöbben a vitézséget, jámborságot és a jóságot választották, a leányok az emberszeretet, a barátságot és a jámborságot. Azok között a fiúk között, akik a császárt választották, legtöbben az «állást, tiszteletet és hírnevet» adták okúl, azután a «jóságot és barátságosságot», azután az «anyagi javakat». Azok között a leányok között, akik a császárnét választották, legtöbben azt adták okúl, hogy a császárné a «legfőbb»; azután a «jóságot». A legtöbb leány azért választotta Lujza királynőt, mert «sokat segít a szegényen». Mind a fiúk, mind a leányok egyenlő mértékben azért választották Jézust eszményképül, mert ő «jó és jámbor volt». (Experimentelle Pädagogik, V. köt. 3-4. f. *Goddard H. H. dr.: Die Ideale der Kinder.*)

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK

Közgyűlés. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság április 29-ikén tartotta ez évi közgyűlését a Tanítók Házában. A közgyűlés tárgyai voltak: 1. Elnöki megnyitó. 2. A titkár jelentése. 3. A kísérleti osztály jelentése. 4. Az adatgyűjtő osztály jelentése. 5. Választások. 6. Indítványok. A közgyűlést választmányi ülés követte, amelyen a társaságnak az 1910-ben Brüsszelben, a világkiállítással kapcsolatosan tartandó *III. nemzetközi családi nevelési kongresszuson való részvételt tárgyalták*. Mind a közgyűlésről, mind a választmányi ülésről a jövő számban részletes ismertetést fogunk hozni.

Előadás a gyermeknevelés ferdeségeiről. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság február 25-én, Budapesten az Újvárosháza közgyűlési termében nyilvános gyermektanulmányi értekezletet tartott. A nagyszámú közönség élénk érdeklődéssel hallgatta *Grósz Gyula dr.* gyermekkórházi főorvos előadását a gyermeknevelés ferdeségeiről. Előadó rámutatott a szülők azon hibás nevelési elveire, amelyeket orvosi pályáján tapasztalt és ezekhez csatolta saját pedagógiai nézeteit. Fejtegetéseit lelkes éljenzéssel fogadta a hallgatóság. Az előadást egész terjedelmében a jelen számban közöljük.

A felolvasás után fölszólt *Répay Dániel* tanítóképzőintézeti tanár, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság tagja. Felszóaló örül annak, hogy az elhangzott felolvasásban gyakorló-orvostól pedagógiai tapasztalatok fölsorolását hallotta. Nagyfontosságú esemény ez, mert ékes bizonyágául szolgál annak a ténynek, hogy az orvos mily sokszor jut abba a helyzetbe, hogy — mint a családok bizalmasa — a gyermekek nevelését illetőleg is okszerű tanáccsal szolgáljon a szülőknek. A felhozott adatok arról tanuskodnak, hogy a hivatásos pedagógusokon kívül főleg az orvos az, aki nem lehet el többé bizonyos fokú pedagógiai képzettség nélkül. Érdekes, hogy Oroszországban, amely országtól

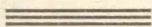
általánosan hangoztatott vélemények szerint vajmi keveset lehet tanulni, már az 1906-ban Szent-Pétervárott tartott orosz egyetemes pedagógiai s gyermektanulmányi kongresszuson határozatként kimondották azt, hogy az egyetemen az összes fakultások hallgatóit neveléstudományi s lélektani előadások látogatására kellene kötelezni. Minálunk már csak azért is kívánatos lenne az orvostanhallgatók bizonyos fokú pedagógiai kiképzése, mert kormányunk újabban igen fontos gyermeknevelő intézmények igazgatását orvosokra bízta.

Hazánk összes állami gyermekmenhelyeinek vezetői ugyanis igazgató-főorvosok és alorvosok, vagy másod-orvosok. Ha már úgy van, hogy igazgató-főorvosok, alorvosok és gondnokok intézik a gyermekmenhelyre utaltak nemcsak testi, hanem szellemi nevelését is, nagyon helyénvalónak találja fölszólaló, hogy a hazai egyetemek orvostanhallgatóinak alkalom nyujtassék bizonyos fokú általános pedagógiai s pszichológiai képzettség megszerzésére. Azok az orvosjelöltek és orvosok pedig, akik gyermekmenhelyi igazgatók, vagy bármely nevelő intézmények vezetőiül, avagy iskola-orvosokul is óhajtanak alkalmaztatni, egyenesen köteleztessenek a normális fejlődésű ifjúságnak okszerű testi és szellemi nevelését ismertető általános pedagógiából is vizsgálattételre.

A környezet hatása a gyermekekre. E tárgyról adott elő április 1-én tartott nyilvános gyermektanulmányi értekezleten *Berend Miklós dr.*, egy. m. tanár, gyermekorvos, a Fehérkereszt gyermekkórház főorvosa. Az értekezleten *Babarczy-Schwartz Ottó*, m. kir. udvari tanácsos, főrendiházi tag, egy. m. tanár elnökölt. A váci-utcai városháza termét zsúfolásig megtöltötte az érdeklődő közönség, amely mindvégig feszült figyelemmel hallgatta előadó érdekes fejtegetéseit. Az értekezlet befejezése után elnök kifejezte előadónak a társaság köszönetét. Az értekezést, amelyben előadó saját tapasztalatait foglalta össze, a jövő számban egész terjedelmében közöljük.

Gyermektanulmányi tanfolyam. A március 13-án megnyitott gyermektanulmányi tanfolyam eddig szép sikerrel töl-

tötte be feladatát. A hallgatóság fokozódó érdeklődéssel kíséri az előadásokat. A társaság az igen élénk érdeklődés elől ki nem térhetve, a hallgatók számát 20-ról 30-ra emelte. Eddig *Nagy László* és *Vértes József dr.* tartottak előadásokat. *Nagy László* előadásainak sorozata a következő tétélekről szólt: a gyermektanulmány különböző irányai; ágazatai; feladatai; módszerei; fejlődéstani alaptörvények; a test és lélek fejlődésének párhuzama; a fejlődés korszakai. *Vértes József dr.* előadott: a kísérleti módszerről általában; antropometriai eszközök és mérések; érzéketek; a gyermek képzet- és szókincese. E hó végén kerül a sor *Ranschburg Pál dr.* előadásaira a pedagógiai pathológiáról és *Szilágyi A. Károly dr.* előadásaira a gyermekvédelemről. Május hónapban az elméleti előadásokkal párhuzamosan gyermektanulmányi kísérleti gyakorlatok fognak tartatni.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Összeállította: **Perényi Irén**, tanítónő Budapestről.

Ebbinghaus Herrmann. A gyermeklélektant súlyos vesztés érte. Ebbinghaus Herrmann, a hallei egyetem tanára, ez év február 26-án, 59 éves korában elhunyt. Ebbinghaus úttörő munkát végzett a kísérleti lélektan és a gyermektanulmányozás terén. Neki köszönhetjük, hogy az emlékezet lélektana az általánosságok teréről a kísérleti meghatározások terére lépett. Az emlékezet törvényeinek megállapítása végett ő, mint a berlini egyetem magántanára, önmagát öt évig tartó (1879—1884.) fárasztó kísérleteknek vetette alá. Számsorokat, értelem nélküli szótagsorokat, verseket tanult be, az ő általa megállapított «megtakarító módszer» szerint. Megállapította a figyelemnek, az ismétléseknek hatását a megtartásra, reproductióra. Ebbinghaus módszere az idők folyamán sok átalakítson, javításon ment át. De azok az alapelvek, amelyeket kísérleteiben alkalmazott, ma is érvényesek. Kísérleti eredményei is lényegökre nézve megdöntetlenek. Az ő vizsgálataiból alakultak a gyermekek

tanulására vonatkozó, később nagy fontosságú kísérleti pedagógiai tanulmányok.

Ebbinghaus élettörténetének adatait a Zeitschrift für Kinderforschung márciusi száma a következőképp állítja össze: 1850-ben január 24-én Barmenben született. Itt végezte elemi és középiskoláit, a bonni, hallei és berlini egyetemeken tanult. 1873-ban Bonnban promóveálták tudorrá. Magántanárrá 1880-ban képesítették Berlinben. 1886-ban ugyanott rendkívüli tanárrá, 1894-ben pedig Boroszlóban rendes tanárrá lett. 1905-től fogva a hallei egyetemen adott elő. Nevezetesebb iratai: Az emlékezetről (Über das Gedächtniss), 1885. A színlátás elmélete (Theorie des Farbensehens), 1893. A szellemi képességek vizsgálatának új módszere s annak alkalmazása az iskolás gyermekekre (Eine neue Methode zur Prüfung geistiger Fähigkeiten und ihre Anwendung bei Schulkindern), 1897. A lélektan fővonalai (Grundzüge der Psychologie). E műnek csak az első kötete jelent meg s rövid időn két kiadást ért. 1901. Végül 1908-ban, tavaly jelent meg utolsó nagyobb munkája: Vázlatos lélektan (Abriss der Psychologie).

Lélektanaiban a lelki folyamatokat határozza meg s annak kimutatására törekszik, hogy a lelki életnek legnagyobb fokú jelenségei is törvényszerűen származnak azokból az alaptörvényekből, amelyek a lélek legelemibb működéseiben is nyilvánulnak.

Ebbinghaus volt a szerkesztője a Zeitschrift für Psychologie című jeles folyóiratnak. (*Nagy L.*)

A berlini iskolás gyermekek alvásának ideje. Hogy mennyit alszanak naponta a berlini iskolás gyermekek, azt Bernhard dr., iskolaorvos, kutatta. 6551 gyermeket vizsgált meg s szomorúan tapasztalta, hogy a gyermekek napi alvásideje nem éri el az élettanilag szükséges időmennyiséget. Az alvásnak tényleges és a szükséges ideje között napi 1 óra és 24 percnyi különbséget talált. Kitént, hogy a megfigyelt gyermekek évente 608 órával alszanak kevesebbet, mint amennyi szervezetük kipihenésére elegendő volna, ha ezt a hiányt pótolni akarnók, akkor 25 napon át megszakítatlanul kellene aludniok. Bernhard dr. azt mondja, hogy a gyermekek nem alszanak eleget, annak oka jórészt a szülők tudatlansága.

Sokan vannak, kik nem gondolják meg, hogy mennyit vétenek gyermekük egészségének, ha mulatság, vagy szórakozás miatt késő estig ébren tartják őket. A másik ok a szociális viszonyokban keresendő. Nem egy gyermek kénytelen szüleinek munkájukban segíteni, vagy pedig különböző tárgyak eladásával foglalkozni. Bernhard dr. megfigyeléseit az életből vett adatokkal bizonyítja. Azt írja, hogy egy kis fiú muzsikus atyját napokon át kísérte abba a tánchelyiségbe, ahol az alkalmazva volt s reggel innen egyenesen az iskolába ment.

Ez a berlini orvos nemcsak az alvásidő rövidségét kárhóztatja, hanem az egészségtelen fekvő helyet is. A megfigyelt gyermekeknek csak egyharmada aludt maga, kétharmada másodmagával feküdt egy ágyban, sőt volt rá eset, hogy hárman vagy négyen osztozkodtak egy fekvőhelyen. Ehhez legtöbbször a hálószoba zsufoltsága és a táplálék kedvezőtlenége is járult s így a gyermekek egészségi viszonyai igen rosszak voltak. (Das Reich. Berlin.)

Gondoskodás a kiskorúak neveltetéséről. Szinte hihetetlen elhinni azt, hogy van olyan szülő, ki ahelyett, hogy gyermekét nevelné, rossz példát nyújt, vagy erkölcstelenségre kényszeríti. Pedig hogy vannak ilyenek, azt az erre vonatkozó törvény is bizonyítja. 1899-ben lépett életbe az az intézkedés, hogy amely szülő nem részesíti gyermekét kellő nevelésben, attól a gyermeket elveszik, ha kell, erőszakkal is. Hogy mennyire szükséges volt ez a törvény, azt mutatja a statisztika. Mindjárt a következő 1900. évben 742 gyermeket vettek el szüleiktől, ezeknek a száma 1905-ben már 1611-re emelkedett, 1906-ban pedig 1785-re. Az elvett gyermekeket részint menhelyeken, részint pedig családoknál helyezték el. A statisztika azt is mutatja, hogy a gyermekek nagy része törvénytelen gyermek volt s a fiúk száma tetemesen nagyobb mint a leányoké. Hogy mi ennek az elszomorító jelenségnek az oka, arra is megfelel a statisztika. Leginkább a rossz anyagi helyzetű és a megélhetéssel küzdő szülők gyermeke jut erre a szomorú sorsra. Azonban ennek ellentmond az a körülmény, hogy vannak nagyon szegény szülők, akik a legnagyobb szeretettel csüggnék gyermekükön s neveltetésükre minden lehető őröldoznak s

a legszegényebb házból is kerültek ki derék emberek, igaz hogy régente többen, mint manapság.

Legtöbb idegen nevelésre szoruló gyermeket a fővárosban találunk, mert itt úgyszólván mindenki magának él, egymással nem törődik, míg ellenben kisebb községekben a családok egymást ismerik s a gyermekek mindenki felügyelete alatt vannak. Kívánatos volna, hogy a nagyobb városokban is, különösen a fiatal nemzedék életét nagyobb figyelemmel kísérenék. A nagy városokban alakult napközi-otthonok igyekeznek a szülői ház rossz hatását ellensúlyozni. Amilyen kedvezően hatnak az ilyen intézmények a gyermekek testi jólétére, ép olyan káros a szülőkre nézve, mert ilyen módon köteles gondoskodásuk alól szabadulnak meg. A gyermekeket pedig követelőkkel, nagy igényűekké teszi s elszoktatja attól, hogy saját lábán tudjanak megélni. Kívánatos, hogy nálunk is történjenek ilyen irányban megfigyelések. (Neues Tagblatt, Stuttgart.)

A humanitás túlhajtásának káros következménye a nevelésben. (Egy bécsitanító közleményéből.) Jelen századunkban, melyet a «gyermek» századának neveznek, nagyon sokan hangzatos szavakkal hirdetik a humanitás szent igéjét s követelik a gyermek egyéniségének, önállóságának kifejlesztését. Ez mindenestre igen helyes dolog; azonban sajnos, nagy azoknak a száma, kik ezt a törekvést túlzásba hajtják. A gyermekek oly szigorú nevelését, amilyen még nagyatyáink, vagy dédatyáink idejében divatozott, ma elvetik és barbár bánásmódnak minősítik. Hogy a tanulás komoly munka, azt ma elavult pedagógiai felfogásnak tartják s azt mondják, hogy az előljárók tisztelete nem más, mint a gyermek egyéniségének korlátozása. A határtalanul szabad nevelés káros következményeivel azonban lépten-nyomon találkozunk s a fegyházak és javítóintézetek csak úgy hemzsegnek a fiatal gonosztévőktől. Igaz, hogy minden időben voltak jó és rossz tanulók s talán régente több volt a rossz mint ma, de a mai kor példátlan abban, hogy a tanító tekintélye, valamint a felnőttek tisztelete mennyire sülyedt az ifjúság szemében. Manapság nem ritka eset, hogy a szigorúan büntetni akaró tanítót tanítványa megfenyegeti: «Ne merészeljen engem bántani, mert atyámmal gyűlik meg

a baja». A következő példa híven mutatja a csatangoló gyermekek uralkodó szellemét. Egy tanító az iskolából hazamenet egy csoport zajongó suhancot vett észre, kik az iskola felé tartanak. Mikor oda érnek, vizsga szemekkel tekintenek körül s hirtelen eltűnnek az iskola kapuján. A tanító rosszat sejt s utánuk siet. Bezárja maga után a kaput s határozott hangon kérdi a gyermekeket: «Mit kerestek itt?» Alig ejti ki e szavakat, eléje ugrik az egyik 10 éves suhanc s merészen kérdi: «És mit keres maga itt?» S szentelenül végig méri a tanítót. «Hogy hívnak téged?» kérdi erre a meglepett tanító. Erre még merészebben nyelvelt a suhanc. «Nézze meg az ember! Jegyezze meg magának, ha nem ereszt bennünket innen ki, feljelenti atyám személyes szabadság megsértése miatt a 98. §. értelmében».

Nem régen a következő eset fordult elő egy iskolában. A negyedik osztályban egy fiú megtagadja az engedelmességet és megfenyegeti a tanítót: «Vigyázzon magára, mert ha bot jut a kezembe, megkeserüli, vagy ha a bátyám kezébe kerül, akkor az önt összemorzsolja». Megjegyzendő, hogy az említett bátya épen akkor ülte le erőszakoskodásáért a börtönbüntetést. A tanító megőrzi nyugalmát s rendőrt hívat. A gyermek a törvényszék elé kerül, hol felmentik, de a javító intézetbe helyezik. Tegyük fel azonban, hogy a tanító nem tud indulatán uralkodni, hanem tettelesen büntet, akkor ő jut fegyelmi vizsgálat alá, amelynek következménye állásának elvesztése, vagy a legjobb esetben előléptetésének megakasztása. (Deutsches Volksblatt, Wien.)

Becsapott gyermekek.

Második közlemény. *

Irta: **Dániel Jenőné**, polg. iskolai tanítónő Budapestről.

A bajuszos néni meg a vöröshajúak.

Gyermekéveim boldog derűjének mosolygós napsugara: Gábor bácsi a neved. Örökké tréfás, játékra kész, a kis ujjá hegyéig huncut, kedves Gábor bácsi!

Hiába hullott azóta hajára dér, hiába borúlt gondokba homloka, hiába láttam őt nagyanyám, az ő édes anyja, halálos ágyánál megtörten zokogni, az én lelkemben ő mégis mindig csak az a régi, mosolygós, aranyos kedélyű, velem-gyerek Gábor bácsi maradt. Hiába csapott be minduntalan, mégis szerettem.

Nagyszüleim székesfehérvári nagy kertje, udvara, háza az ő széles jó kedvével volt tele. Egyszer este elszontyorodva ültem a vacsoránál. «Hát ennek a Csipisznek mi baja?» kérdezte. «A Gábor bácsi ma még nem is szekirozott!» Ettől az estétől kezdve minden napra jutott valami a jóból. Mert tudja Isten, ha boszantott is, ha bömböltem is mérgemben, mégis minden jól esett tőle.

A sok szép néni között, aki akkoriban nagyon hozta nagyanyámnak a jóféle főzőreceptet és ujfajta süteménykóstolót, volt egy nagyon fekete, csúnya hölgy. Ez feltűnően sokszor nézett be hozzánk «csak egy pillanatra», de mindig ott ült késő estig. Egyszer, mikor már végre hazament, szörnyűködve kiált rám Gábor bácsi: «Te Csipisz, hiszen neked bajuszod nő! Bizonyára megcsókolt ez a fekete néni. Ne hadd magad! Nem láttad, hogy neki is milyen fekete bajusz-helye van? Csakhogy ő mindennap leborotválja!»

Másnap a fekete néni már az udvaron el akart halmozni csókjaival. Én persze kirántottam magam karjai közül

* Az első közleményt l. A Gyermek mult évi szeptemberi számában.

és sírva kiabáltam: «Engem ne csókoljon össze, mert én nem akarok bajuszt kapni. A Gábor bácsi is biztosan a nénitől kapta!» Rémülve nézett rám, én pedig könnyörtelenül folytattam: «Igen, most már tudom, mert a Gábor bácsi maga mondta, hogy azt megkapja az ember, én pedig nem akarok borotválkozni». Szegény boldogúlt nagyanyám, aki a jeletet nekem többször elmesélte, alig tudott hova lenni zavarában. A szerelmes néni se szólt, se beszélt, indúlt kifelé, a kapuban pedig visszafordult és megvetően nézett rám: «A maga Gábor bácsija nagyot hazudott. Mondja meg neki!» És soha többé nem jött a portánkra.

Nekem azonban szavai sokáig motoszkáltak agyamban és sokszor nyaggattam Gábor bácsit, mondaná meg egészen igazán, Isten-bizonyra, hogy nem hazudott-e. Végre nagy komolyan előfogott: «Hallgass ide Csipisz, én nem mondok Isten-bizonyt, de ha én hazudós volnék, vörös lenne a hajam, tudod mint a Katié, akit elkergetett a nagymama a szolgálatból. Mert minden hazudós embernek vörös lesz a haja és puha lesz az orra! Nézd meg, puha az én orrom?»

Nem, az ő orra csakugyan nem volt puha, a haja nem volt vörös, mint a rossz Katié és én megnyugodtam.

Nemsokára hazahoztak Budapestre szüleimhez. Így is októberig maradtam el a beíratástól, mert penészvirág létemre jót tett a vidéki levegő. 6 éves multam csak, de miután játszva megtanultam olvasni, írni, számolni, nem tudtak velem mit kezdeni az első elemiben, hát beírtak a második osztályba a Batthyányi-utcai iskolába.

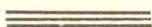
Történt, hogy a tél folyamán, az én kedves, jó tanítónőm, Várady Aranka megbetegedett. Csöndesen ültünk az osztályban helyeinken, amikor Gyurmán igazgató úr benyitott és idegen tanítónőt vezetett be, akinek — a haja vörös volt! Ma már nem analizálhatom akkori érzéseimet. Azt azonban tudom, hogy 2-től 4-ig egy árva szót sem szóltam és semmire sem feleltem. Otthon kijelentettem, hogy addig nem megyek iskolába, míg Aranka néni vissza nem jön, mert az új tanító néni hazudós! Edes anyám rémülten hallgatta vallomásomat. Nekem ugyan hiába beszélt, hogy csak némelyiknél történik az meg, hogy sokan már úgy születnek, én megmaradtam amellett, hogy másnap nem megyek iskolába. A dolognak sírás-rívás lett a vége. Édes anyám kénytelen

volt felvilágosítani, hogy Gábor bácsi csak tréfált és egy kicsit «fillentett».

Nekem úgy látszik még élénk emlékezetemben volt az Iványos bácsi — multkoriban elbeszélte — Szent István-napi esete és a kettő együtt most már *sok* volt az én kis lelkivilágomnak, mert ilyesmit mondtam:

«Hát akkor már sok embernek nem lehet hinni!»

Ekkor hat és fél éves voltam.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság tagjainak névsora.

Negyedik folytatás.

Perényi Tivadar izr. fiárv. tanító, Budapest 1908. Pfeiffer Oszkárné magántisztviselő, Szolnok 1908. Polgár Gézáné, Szolnok 1908. Polgár Jozefa, Szolnok 1908. Petheő Anna tanítónő, Budapest 1908. Polivka Mihály tan. képző igazgató, Bácskeresztúr 1908. Ribiczey Erzsébet tan. képz. tanítónő, Budapest 1906. Róth Gyula tanító, Ferencfalom 1906. Rácz József tanító, Budapest 1907. Ranschburg Pál dr. ideg orvos, Budapest 1907. Rell Lajos dr. gimn. tanár, Békéscsaba 1907. Rózsa Ignác főv. tanító, Budapest 1907. Riedel Emilia tanítónő, Budapest 1907. Répai Dániel tan. képz. tanár, Kolozsvár 1907. Ramán József, Szatmár-Németi 1907. Radó Ilona, Szolnok 1907. Reim Ivánné dohánybev. tiszt neje, Nyírbátor 1908. M. U. dr. Reitzer László, Budapest 1908. Rácz Stefánia főv. tanítónő, Budapest 1908. Romhányi Sándor főv. tanító, Budapest 1908. Radics József jav. int. családfő, Aszód 1908. Rítóók Emma dr., Budapest 1908. Ruzsics Károlyné állomásfőnök neje, Szolnok 1908. Rosti Mihályné dr. mérnök neje, Szolnok 1908. Radnai Margit tanítónő, Budapest 1908. Róth Rezső könyvkereskedő, Szolnok 1908. Révész Margit orvostanhallgató, Budapest 1907. Séra Lajos gyógyped. tanár, Budapest 1907. Somogyi Margit dr. polg. isk. tanítónő, Budapest 1907. Sarlot Ida tanítónő, Nyírbátor 1906. Sostaries Elek tanító, Horváthásos 1906. Sikolya Antal áll. tanító, Legenye 1906. Sebők Gyuláné, Budapest 1906. Sarbó Artur dr. orvos, Budapest 1907. Skultéty Lajos gyógyped. tanár, Budapest 1907. Sólyom János polg. isk. tanár, Kolozsvár 1907. Sándor Irma fels. I. isk. tanítónő, Mármarossziget 1907. Sevesik Ilona tanítónő, Budapest 1907. Simonyi Ilona tanítónő, Budapest 1907. Scoffó Ottóné es. és kir. százados neje, Szerajevó 1907. Sipos Orbán nyug. kir. tanfelügyelő, Szolnok 1907. Farczádi Sándor Domokos nyug. tan. képz. tanár, Budapest, 1908. Schulek Géza dr. ügyvéd, Budapest 1906. Schön József el. isk. igazgató, Budapest 1906. Scherer Sándor tan. képz. igazgató, Baja 1906. Schwetz Vilmos tanfelügyelő, Esztergom 1906. Schröder

Izabella tanítónő, Szolnok 1906. Schuschny Henrik dr. orvos, Budapest 1907. Schmidt Márton dr. tanár, Budapest 1907. Babarczy Schwartzer Ottó dr. udv. tanácsos, Budapest 1907. Scherer Emilia tanítónő, Újpest 1907. Schiffer Ilona tanítónő, Budapest 1907. Schreiner Ferenc tanár, Budapest 1907. Schifter Ilona főv. tanítónő, Budapest 1907. Schinabeck Józsa tanítónő, Budapest 1908.

(Folyt. köv.)

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

III. Jahrgang Nr. 1—3.

I. Die Empfindungs- und Willenswelt schwachsinniger Kinder.

Von Direktor *Johann Berkes*, Budapest.

Die Unzulänglichkeit dieser Armseligen fällt bei den meisten schon in ihrem Äussern auf, das bloß die menschliche Form beibehält und somit sichtlich die seelische Inhaltsleere verkörpert. Ihre geistige Mangelhaftigkeit ist entweder ein angebornes Übel oder auch eine später aus verschiedenen Ursachen entstandene Krankheit. Die Merkmale der geringen Fähigkeit lassen sich besonders im Leben der Empfindungen und der Willenskraft deutlich wahrnehmen. Auf diesem verzweigten Gebiete bleibt die innerliche Freiheit der fehlerhaften Kleinen stets nur in den äussersten Grenzen beschränkt. Um ihren engen Gesichtskreis zu erweitern, vermag die Familie fast nichts, die Volksschule gleichfalls nicht mehr zu leisten, sondern lediglich die dazu berufenen Erziehungsinstitute, welche die schwere Aufgabe mittels einer zielbewussten, individuellen Methode friedlich lösen. Allerwichtigste Pflicht der massgebenden Gesamtheit sei es also, solche Anstalten in je reichlicher Anzahl zu schaffen.

II. Kindergeständnisse.

Von Gymnasialprofessor Dr. *Ladislaus Nógrády*, Szolnok.

Verfasser hat wirklich recht, wenn er behauptet, dass man heute nur noch sehr spärlich Lehrer findet, die nicht allein zivilisierte, sondern zugleich auch Kulturpädagogen wären. Von solchen Gesinnungen durchdrungen spornte er seine Schüler der untersten Klasse an, drei Jahre hindurch während der Sommerferien

ein Tagebuch zu führen. Die freiwilligen Aufzeichnungen enthüllen uns die Kinderseele im Alter von 10—14 Jahren. Als ihre liebsten Beschäftigungen bezeichnen sie nebst einer wahllosen Lektüre die verschiedensten Spiele, oft natürlich solche, die sie sittlich benachteiligten. Verf. rät darob weislich an: Fachkollegen mögen gediegen redigierte Schülerzeitungen ins Leben rufen, damit die Jungen nicht zu der Tagespresse, Karten und andern schädlichen Zerstreuungen zu greifen gezwungen seien, wie sie es in ihren Tagebüchern ganz ehrlich offenbaren.

III. Kinderkünstler und die Wirkung der Musik auf die Kleinen.

Von Lehrerin *Margarete Kurucz*, Budapest.

Die sogenannten Künstler- bez. Wunderkinder sollten um so eher individuell beurteilt werden, zumal sie doch gleichsam eine abgesonderte Klasse bilden in der Kindergesellschaft. Die Musik, nämlich die völlige Hingabe an dieselbe vermag immerhin eine Umgestaltung im Wesen des Kindes hervorzubringen. Demgemäss prüft Verf. das Verhältnis des Künstlers zum Kinde in den jungen Wundermenschen und gelangt zu dem Ergebnisse, dass die Musik, wiewohl sie gewiss auch fördert, dennoch schlechthin eine unerquickliche Einseitigkeit gebiert, die in pädagogischer Hinsicht, nicht selten für die ganze Zukunft, von keinem heilbringenden Nutzen zu sein scheint. Bei solchen künstlerisch beanlagten Zöglingen müsse in jedem Falle zuerst der Arzt eingreifen und sodann die Schule unablässig eine verlässliche Aufsicht üben.

IV. Amerikanische Kinderzeichnungen.

Weihnachtsausstellung im Gewerbekunstmuseum.

Besprochen von Kommunallehrer *Julius Ujlaky*, Budapest.

Newyorker Kinderzeichnungen wurden ungarischen Dingen derselben Gattung von acht Klassen entgegengestellt, wobei folgende Unterschiede ins Auge fielen. Die Amerikaner beginnen immerdar mit dem Ganzen, die Ungarn mit dem Teilen, Strichen. Jene berauben die Gestalten im charakteristischer Folgerichtigkeit der Augen, welche Eigentümlichkeit die magyarischen Zöglinge geradezu verblüffte. Erstere bedienen sich durchwegs eines färbigen Bleistifts, letztere hingegen der Farbe. Während die Amerikaner überall die praktische Seite bevorzugen, die dekorative Zeichnung

gleichzeitig ausnützen, trachten die Ungarn wieder vornehmlich das ästhetische Gepräge zu berücksichtigen. Es wird für die Bälde eine internationale Kinderzeichenausstellung in Sicht gestellt.

Es folgen nun mehrere Bücherbesprechungen und Zeitschriftenauszüge des In- und Auslandes. Erwähnt seien:

1. *«Ungarische Heilpädagogik»*, erscheint seit dem 15. Jänner als Monatschrift und erteilt über die nennenswerten Bestrebungen eingehende Auskunft.

2. *«Zeitung für Kinderschutz»*, die in den Händen des Chefredakteurs Leopold Graf Edelsheim-Gyulay bereits im V. Jahrgang gedeiht und als amtliches Organ der Landes-Kinderschutzliga segensreiche Dienste leistet. In ihrer letzten Generalversammlung vom 28. März berichtete der Präsident — hierzulande der Apostel, in des Wortes edelsten Bedeutung — der Liga Graf Edelsheim-Gyulay, es sei gelungen, sämtliche Schichten der Gesellschaft für das höchsthumane Werk zu erobern. Man vermochte Kraft Verwertung von mannigfachen modernen Einrichtungen im vergangenen Jahre allein ungefähr anderthalbtausend Kinder der Menschheit zu retten.

Agitation der Kinderforschung.

Die Ungarische Gesellschaft für Kinderforschung wird von nun an ihr Organ *«Das Kind»*, welches bislang vereint mit dem Blatt für Kinderschutz erschien, als selbständige Monatschrift herausgeben, jeder Nummer einen Inhaltsauszug in deutscher und französischer Sprache anhängen; um dadurch die ungarische Kinderforschung in das internationale Gefüge einzugliedern.

In der Ausschussitzung des 18. Febr. wurde unter anderem vom Präsidenten Alexander v. Náray-Szabó mitgeteilt, dass die Gesellschaft eine Bibliothek gegründet hat. Weiters wurde zur Kenntnis genommen, dass für den II. Kursus für Kinderforschung 150 Lehrpersonen der hauptstädtischen Kommunal Schulen sich meldeten, indem der fachverständige Leiter der hauptstädtischen Unterrichtssektion, Magistratsrat Géza Graf Festetich sehr begeistert für die Idee eintritt; insgesamt aber nur 20 aufgenommen, jedoch zu den theoretischen Vorträgen auch mehrere Hörer zugelassen werden können.

Die Nummer beschliesst in der Rubrik *«Kleinigkeiten aus dem Leben der Kinder»* ein kurzer Aufsatz: *«Die Wirkung von Geschenken auf die Kinder»* von Staatslehrer Isidor Gaál, Balatonfüred.

RÉSUMÉ DU DERNIER NUMÉRO.

Troisième Année, No 1—3.

I. La faculté de sentir et de vouloir chez les enfants anormaux.

Discours tenu le 11 février par *Jean Berkes*, Directeur de l'établissement des anormaux à Budapest, en la conférence publique de la „Société pour l'Étude de l'Enfant.“

L'orateur rend compte des manifestations dont il a été témoin et il dépeint la vie intellectuelle des enfants anormaux en énumérant en même temps, que les tares physiologiques qui les différencient des enfants normaux. Environ 75% des enfants anormaux présentent des signes certains de dégénérescence physique. Leur visage sans expression ne décèle en rien l'intelligence. Néanmoins, dans la plupart des cas, on trouve des sujets susceptibles d'instruction. Parfois, les organes des sens des anormaux sont intacts : mais c'est la fonction normale de la raison qui leur fait défaut. Par exemple, ils ne peuvent éprouver de sensations ou alors ils les perçoivent très difficilement. Leur incapacité d'attention et leur manque de mémoire sont manifestes, ils oublient vite et se fatiguent rapidement. L'état d'esprit des anormaux se montre aussi dans leur faculté de sentir et dans leur énergie. Ils sont généralement d'humeur taciturne. Ils passent alternativement de la gaieté à la tristesse, sans aucun motif. Le sentiment de la douleur est également très atténué pour ces enfants là. Pour eux, le présent seul existe ; ils oublient le passé et ne se soucient point de l'avenir. Ils ne respectent pas la propriété d'autrui et ils n'ont pas le sentiment de la beauté. La musique et le chant ont une grande influence sur eux. Ils s'y intéressent beaucoup. Leur manque d'énergie se manifeste dans toutes leurs actions ; ils n'ont pas d'opinion personnelle et sont obligés d'accepter les opinions des autres de les soutenir. Pour arriver à un bon résultat dans l'éducation des enfants anormaux, il faut les confier à des établissements spéciaux où la méthode tiendra compte de leur individualité.

II. Confessions d'enfants.

Par M. le Docteur *Ladislav Nogrády*, de Szolnok.

L'auteur a extrait les renseignements suivants des journaux tenus par des enfants. Il y a trois ans que l'auteur a encouragé ses élèves à écrire leur journal et à noter tous les événements

qu'ils jugeaient dignes d'intérêt. De cette façon, il a reçu, pendant trois ans, nombre de journaux d'enfants très intéressants. Le goût, l'opinion et la sincérité de ces petits hommes ne sont encore influencés par aucune considération, surtout en écrivant un journal. Les journaux de la première année nous apprennent que 75% des enfants s'occupent aussi pendant les vacances de leurs livres scolaires; les uns et les autres apprennent systématiquement. Parmi les écoliers de la première classe, il y en avait 23% qui avaient souvent lu des livres, les autres ne lisaient jamais. Les journaux nous apprennent aussi que les élèves des I-ère et II-ème classes ont souvent lu des revues. La distraction favorite des enfants était le jeu. Il est intéressant de constater que dès l'enfance l'habitude est une seconde nature. Un enfant, par exemple, écrit dans son journal, dès le 1-er juillet, commencement des grandes vacances: «La journée me parut longue et ennuyeuse»... La plupart des petits écoliers trouvent très naturel que la fin des vacances arrive bientôt. Plusieurs de ces enfants racontent avoir modelé des statuettes d'argile; d'autres ont enluminé des images ou dessiné; deux d'entre eux ont joué du piano etc. Mais la distraction favorite de tout ce petit monde était de faire des excursions.

III. Les enfants artistes et l'influence de la musique sur l'enfant.

Par *Marguerite Kurucz*, de Budapest.

Les enfants artistes forment une catégorie spéciale d'enfants. Leurs rapports continuels avec les arts développent très tôt en eux un sentiment de dignité artistique, surtout quand ce sentiment est encouragé par les autres. Dans la plupart des cas, cet état est très précoce et très développé en eux. Chacun des exemples cités par l'auteur nous montre une autre individualité. 1° L'enfant ayant un réel talent mais auquel le naturel fait défaut est celui qui s'est approprié les manières de rendre des sensations qui n'existent pas en lui. 2° L'enfant très bien doué qui joue avec art mais sans expression. 3° L'enfant rendant l'expression musicale sans que sa physionomie ou sa personne trahissent la moindre animation. L'effet néfaste de la musique sur l'organisme et sur la santé n'éprouve pas les enfants dès les premières années; mais il y sera d'autant plus sensible dans l'avenir. Le système nerveux des enfants est sévèrement attaqué par la culture prématurée de la musique.

IV. Les dessins des enfants américains.

Rapport par *Jules Ujlaky*, instituteur primaire à Budapest.

À Noël, on a pu voir à l'Exposition du Musée des Arts industriels les dessins des enfants américains. D'un côté de la salle, les dessins américains étaient suspendus au mur, selon l'ordre des classes, de l'autre côté, étaient exposés les dessins hongrois. Les sujets des dessins américains étaient les suivants : Une maison avec jardin, le jardinier travaillant, des enfants jouant, un bateau, un cerf-volant, un moulin à vent, des animaux etc. Les Américains commencent immédiatement le dessin par des formes et non par des lignes comme nous le faisons. Mais, en ce qui concerne la beauté extérieure et le coloris des dessins, les nôtres surpassent les leurs.

V. Littérature.

M. Béla Krécsy, professeur à Budapest, publie un rapport du : «The Pedagogical Seminary» (paru le 8 Mars 1908) sous le titre : «La nécessité et la méthode de l'éducation sexuelle de la jeunesse.»

VI. Les collaborateurs de „l'Enfant“

Le nombre de nos collaborateurs a été de 49 durant les deux dernières années.

VII. Séance du Comité.

En la séance tenue le 11 février, sous la Présidence de M. Alexandre Náráy-Szabó, de Comité le la Société pour l'Étude de l'Enfant décide : 1° D'acquérir, dans la succession de feu M. Sigismond Dóri, sa bibliothèque contenant la littérature traitant de l'étude de l'enfant, d'une valeur de 148 couronnes. Le Comité a ainsi fondé une bibliothèque pour la Société. 2° Le vice-président d'affaires rapporte au Comité que, depuis la séance de décembre, 21 nouveaux membres sont entrés dans la Société. 3° La «Ligue pour la Protection de l'Enfance» accorde une subvention de 1000 couronnes à notre revue mensuelle : «L'Enfant». 4° Le Comité a été informé que le supplément allemand de «l'Enfant» sera rédigé par M. Charles Szidon et le supplément français par Mme Auguste Martos.

VIII. Conférences publiques pour l'Étude de l'Enfant.

Le 5 décembre M. le Docteur Székely tint, en conférence publique, un discours sur le jugement moral des enfants. Ce discours fut suivi d'un débat animé. Le 11 février, M. Jean Berkes tint un discours sur : «La faculté de sentir et de vouloir chez les enfants anormaux.»

IX. 150 pédagogues de Budapest se sont présentés aux Cours pour l'étude de l'enfant.

Sur ce nombre, 30 ont été autorisés à suivre les cours.

Pedagógusok, orvosok, jogászok
és a művelt közönség számára!

A GYERMEKI ELME

ÉP
ÉS RENDELLENES MŰKÖDÉSE,
EGÉSZSÉGTANA ÉS VÉDELME
IRTA: DR. RANSCHBURG PÁL.

ÁRA 6 KORONA

Második, lényegesen bővített és átdolgozott kiadás 2 melléklettel és 39 szöveggéppel. Megrendelhető a kiadó ATHENAEUM részv-társaságnál (Budapest, Rákóczi-út 54. szám) és az összes hazai könyvkereskedésekben.

COGNAC

KIVÁLÓ MINŐSÉGBEN

DÉKÁNY PÉTER ÉS T^{SA}

PROMONTORI COGNAC-GYÁRÁBÓL

MINDENÜTT KAPHATÓ.

NÖVESZTI ÉS DUSSÁ TESZI A HAJÁT

A
**GARA-
féle
PETROLEUM-
HAJSZESI**

ÁRA 2 KORONA.
FŐSZÉTKÜLDÉSI-
HELY:
GARAGEZA
ÉS T^{SA}.
DROGERIA A
HATTYÚHOZ
BUDAPEST
József-körút 78.
ÁRJEJYZÉK INGYEN ÉS BERMENTVE.

**LEGJOBB SZIVATTYÚKAT
ÉS TŰZFECSKENDŐKET
GYÁRT A
BUDAPESTI SZIVATTYÚ
ÉS
GÉPGYÁR
RÉSZVÉNY TÁRSASÁG,
BUDAPEST, VI. VÁCI-ÚT 69.**

Klein Gyula
butorterméiben
Budapest VII. Erzsébet-körút 56
rendelwe készült
butor
részletfizetésre is kapható.

Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társulat
Budapest, VII., Rákóczi-út 54.

A GYERMEKI ≡ ≡ ELME

ÉP ÉS RENDELLENES
MŰKÖDÉSE,
EGÉSZSÉGTANA ÉS
VÉDELME

PAEDAGOGUSOK, —
ORVOSOK, JOGÁSZOK
ÉS A MŰVELT —
KÖZÖNSÉG SZÁMÁRA

IRTA

DR. RANSCHBURG PÁL

IDEGORVOS, A GYÓGYPAEDAGOGIAI
PSYCHOLOGIAI M. KIR. LABORATORIUM
VEZETŐJE.

MÁSODIK LÉNYEGESEN
BŐVÍTETT ÉS ÁTDOL-
GOZOTT KIADÁS. —

2 MELLÉKLETTEL ÉS
32 SZÖVEGKÉPPEL. —

Ára 6 Kor.

BUDAPEST, 1908. — AZ „ATHENAEUM“
IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA.

Minden könyvkereskedésben kapható.

Alig másfél esztendő alatt *két kiadást ért* RANSCHBURG PÁL dr. A GYERMEKI ELME ÉP ÉS RENDELLENES MŰKÖDÉSE, EGÉSZSÉGTANA ÉS VÉDELME című munkája, melyet szerző eredetileg a vallás- és közoktatásügyi miniszterium megbízásából írt meg.

Ennek a hiánytpótló munkának szükségességét és létjogosultságát bizonyítja, hogy nemcsak a szakajtó bírálata fogadta azt egyhangú elismeréssel, hanem a *nagyközönség, orvosok és pedagógusok* is rendkívüli érdeklődéssel kísérték.

A gyermek elme-életének tanulmányozása az utolsó években nagy mértékben haladt. Az a törekvés, hogy a gyermek testének, szervezetének, elméjének fejlődési menetét tanulmányozzuk, — amely törekvés a gyermektanulmányozási mozgalmak közös rúgója — lényegében nem egyéb, mint a *gyermek szellemi egészségének biztosítása*. Ennek a célnak *szükségességét* fölösleges magyarázni, *elérésére* pedig kétségkívül mindenkinek kötelességszerűen törekednie kell.

A GYERMEKI ELME bő tudással, alapos megfigyelésekkel, a kérdés mélyreható tanulmányozása segélyével szerzett tapasztalatok gazdag kincsháza, amely nemcsak pedagógusok, orvosok, jogászok részére nélkülözhetetlen *kézikönyv és forrásmunka*, hanem a művelt közönség mindama tagjai számára is, akik gyermekeik elmebeli fejlesztését észszerűen akarják előmozdítani.

Az új, lényegesen átdolgozott kiadás, mely az elsőnél több, mint felénnyel bővebb, a külföldi és hazai irodalom kimerítő felölelése mellett nagyobb súlyt helyez a gyermeki elme *egészségtanát* érintő kérdésekre, a szellemi túlterhelés elkerülésének, az ép és ideges gyermek házi nevelésének és iskoláztatásának kérdésére s a gyermektanulmányozás módszertanára, úgyszintén részletesen ismerteti a gyermekvédelem jelen állását is.

A „Gyermeki Elme ép és rendellenes működése, egészségtana és védelme“ jelen kiadását Náray-Szabó Sándor dr. min. tanácsos úr öméltóságának e kiadáshoz írt előszava vezeti be.

Két képmelléklet és 32 szöveggép fokozza a 2. kiadás értékét, *átteltekintését* pedig lényegesen megkönnyíti az egyes fejezetekhez csatolt *tartalomjegyzék*, melynek egyes részeit a következőkben adjuk.

TARTALOMJEGYZÉK.

- I. Elme és test. Az elme szerveinek szerkezete, működése, fejlődése és hibáságai. — 1. A testi és az elmebeli fejlődés korszakai. — 2. A koponya és az agy fejlődése a gyermekkor folyamán. a) A koponya fejlődése a születéstől az érett korig. b) Az agy fejlődése a születéstől a felnőtt korig. c) Koponyaméreték és szellemi fejlettség. — 3. A központi idegrendszer bonctana. — 4. A központi idegrendszer finomabb (szöveti) szerkezete. — 5. Agyi központok. Mozgató és érző pályák. — 6. Az együttérző (szimpátiás) idegrendszer. — 7. Az idegrendszer működése. — 8. Az elmebeli és testi fejlődés bizonyos közös feltevéleiről. A testi és elmebeli fejlődés közös zavarai. — 9. A koponya, az agyburkok és az agy elváltozásai a gyermekkor elmebeli abnormalitásainál 1—31. 1.
- II. Az érzékek. — 1. Az érzékek működése, fejlődése és jelentősége. — 2. Az érzékszervek és érzékek neveléstanilag fontos fogyatékoságai. — 3. Az érzékelés kórtana 31—51. 1.
- III. A beszéd élet- és kórtana. A fogalom és a szókincs fejlődése. — 1. A beszéd élettana. — 2. A beszéd fejlődése. A fogalom és a szókincs fejlődésének menete az iskolaköteles korig. — 3. A beszéd hibái és fejlődési zavarai 51—64. 1.
- IV. A gyermek gondolatvilága. — 1. A képzetek. Felfogás és képzet-társítás. — Érzet, észrebevés és emlékkép. — A felismerés első nyomai. — Az új kapcsolása a régihez: a felfogás. — A képzettársítás és irányai. — A képzetfelújítás és akadályai. — Az asszociatív és reproductív gátlás. — Rokon képzetek gátló hatása. — Miért nem jut valami eszünkbe? — Az elfelejtés törvényszerű lefolyása. — A felfogási típusok. — Azok vizsgálatának módszerei. — A perszeveráció és gyakorlati jelentősége. — Az érzelmek befolyása a megtartásra és elfelejtésre, valamint a felújításra. — Az ítélő, következtető, képzelő tehetőség. — Ezek alapjai és fejlődése. — A képzettársítás minősége és az intelligencia. — Vizsgálati módszerek. — *Ziehen* és *Meumann* vizsgálatai. — A magyar gyermektanulmányi társaság vizsgálatai 69—81. 1.
2. Az iskolásgyermek emlékezete. — Az emlékezet fejlődése. — A gyermek emlékezete gyengébb a felnőtténél. — *Ebbinghaus*, *Meumann* és *Ranschburg* vizsgálatai. — *Stern* lányokra és fiukra vonatkozó összehasonlító vizsgálatai. — A magyar gyermektanulmányi társaság vizsgálatai. — A normális gyermek közvetlen emlékezetének terjedelme. — A terjedelem cenzurálása. — A 24 óra múlva való visszaemlékezés terjedelme s ennek viszonya a közvetlen visszaemlékezés erejéhez. — Az emlékezés gyorsasága. — Az emlékezet munkateljesítő képességének kiszámítása a *Ranschburg*-féle képlettel. — Az emlékezés gyorsasága azonnal és 24 órával az elsajátítás után. — Az összefüggés a gyermek emlékezetének terjedelme, gyorsasága és a gyermek intelligenciája (iskolai osztályozása) között 81—88. 1.
3. *Hogyan tanuljunk?* — A felszínes benyomások megerősítése tanulás útján. — A tanulás szükségessége. — A tudás fokozatai. — Az ismétlések erősítő hatása. — A megértés jelentősége és hatása. — *Saját* vizsgálatok. — A tanulás nehézségének viszonya a betanulandó anyag mennyiségéhez. — *Saját* vizsgálatok. — A betanultak megtartása. — A házi feladatok mennyisége s annak ellenőrzése. — Feladata-e az iskolának a tananyag betanítása? — Mennyire tudja a tanuló, teljesen megtanulta-e a leckéjét, vagy sem? — A betanuláshoz szükséges ismétlések helyes időbeli szétosztása. — A régibb tudattalom előnyben van az újonnan tanultakkal szemben. — Miért emlékszünk vissza elevenebben gyermekkori élményeinkre, mint a későbbi tapasztalatokra? — A részekben és az egészben való tanulás értéke. — *Steffens* és más búvárok vizsgálatai. — A próbafelmondások értéke. — *Saját* vizsgálatok. — Az egy szakmában szerzett gyakorlat kiterjed-e más emlékezeti fajokra is? — *Ebert*, *Meumann* és *Lobsien*

vizsgálatai. — Tanuló-típusok. — *Netschajeff* vizsgálatai. — A felfogó és emlékező képesség vizsgálatára szolgáló gyakorlatilag fontosabb módszerek. — *A Stern-féle*, a *Ranschburg-féle* mnemometeres és a *R.-féle* szópármódszer. — Az időtartam mérése. — *A Netschajeff-féle*, a *Meumann-féle* és a *Bernstein-féle* módszer 88—103. l.

4. *Hogyan számol a gyermek?* Az egyértelműleg megszabott képzet-társítás. — Vizsgálataim a tízes számkörbeli összeadás törvényszerűségei körül. — *A magyar gyermektanulmányi társaság* kísérleti szakosztálya segítségével végzett számolási vizsgálatok. — Az alpműveletek megfejtési terjedelme az 1—4-ik osztályban. — Melyik műveletnél legnagyobb a helyes megoldások száma? — Az alpműveletek megfejtési időtartama az elemi iskola 4. osztályában. — Az időtartam fokozatos rövidülése. — Mely művelet kíván legtöbb időt? — A számolás teljesítő képességének számbeli kifejezése a *Ranschburg-féle* képlettel. — Legkisebb a teljesítő képesség a kivonásban, legnagyobb a szorzásban. — A viszony a számolásból nyert iskolai osztályzat és a számolás középidőtartama között. — A jó, közepes és gyenge számoló között mutatkozó különbségek az 1-től a 4-ik osztályig. — A különböző didaktikai módszerekkel elérhető taneredmények tárgyilagossági összehasonlítása és mérése. — Különböző iskolákban végzett tanítás eredményeinek tárgyilagossági összehasonlíthatósága. — Gyengétehetségű tanulóknak végzett számolási vizsgálatok és azok összehasonlítása a normálisakon talált eredményekkel. — Van-e, s mi a különbség gyenge és gyengétehetségű számolók között? 103—113. l.

5. *A felfogás és képzettársítás zavarai.* — A felfogó képesség zavarai. — Az illúzió. — A hallucináció. — A felfogás lassulása kimerült, szórakozott, elfogult, gyengétehetségű gyermekeknél. — A képzettársítás zavarai. — A rokonhangzáson alapuló társítás. — Gondolatszökellés, eszmetolongság; gátoltság; incoherencia. — A hisztériások, epilepsiások gondolkodása. — A stereotypia. — A gondolkodás fennakadása. — Az emlékezés zavarai ideges és idegyenge gyermekeknél. — A gyengeelméjűek emlékezete. — Az amnezia. — Az ítélőképesség zavarai. — Téveszmék és kényszerképzetek 113—117. l.

- V. *A gyermek érzelmi és akaratvilága.* — 1. *Az érzelmei fejlődése és az érzelmi élet zavarai.* — Az érzelmei fiziológiai alapjai. — Az egyes érzelmei fejlődése a csecsemő- és első gyermekkorban. — Mikor mosolyog először a csecsemő? — A nevetés és sírás mimikája. — A meglepetés, félelem, düh, féltékenység, irigység, becsvágy, szeméremérzet, szégyen, a ragaszkodás, hála és részvét érzelmei fejlődése. — A vallásos érzelmei. — A szerelem. — Az esztétikai alapérzelmei. — A zenei érzék fejlődése. — A zenei hallás, emlékezet és képzelet. — A színek iránt való fogékonyság. — Mely színeket szeretik legjobban a gyermekek? — *Schuyten*, *Lobsien*, *Engelsperger* és *Ziegler* vizsgálatai. — A gyermek rajzolása. — *Nagy László* vizsgálatai. — Az érzelmi élet zavarai. — Euphoria és depressio. — Félelmek. — A mimikai mozgások. — A fejbőlintás, fejrázás és a csók mimikájának magyarázata 117—126. l.

2. *Az akarat fejlődése.* — *A gyermekek játéka.* — Összerendezett mozgások. — *A szuggesztio.* — *A rajz és az írás fejlődése.* — *Az akarat és az ösztönélet zavarai.* — Ösztön és akarat. — Az akarat nyilvánulási formái. — A csecsemő ösztönyszerű mozgásai. — A gyermek játéka. — A játékelméletek. — Erőérzetek és utánzás. — A gyermek szuggerráhatótsága. — A jó és a rossz példa hatása. — A nevelés célja. — Az erőszakos nevelés hatásai. — A rajzolás kezdeti időszaka. — Rajz és beszéd. — Az írás elsajátítása. — Az akarat idegpályái és azok működési zavarai. — Bénulás és görcs. — A balkezűség. — A tükörrázás. — A dadogó és a pszeizálás. — A kóros izgékonyosság és a gátoltság. — A normális és a psychopathiás gyermek makacsága. — Szuggerráhatótság és negativizmus. — Kényszerimpulzusok és kényszercelemek. — Gyűjtési és lopási kényszer. — Öngyilkossági félelem. — Kényszertöprengés. — Kényszerrángatózás (tic). — A csavargási kényszer. — Rontási ösztön 126—135. l.

- VI. A szellemi munka és a pihenés. A tudatélet és zavarai. — Az öntudat fejlődése. — Az elsődleges, testi és a másodlagos, szellemi énc. — A tudatmező. — A figyelem. — Az egyforma képzetek egybeolvadása. — Az egyidejű rokoningerek gátlása. — Érzéki és értelmi figyelem. — A figyelem mimikája. — A figyelem mértéke, nap- és évszaki ingadozásai. — A kifáradás. — Gyakorlókénység és fáradékonyosság. — A lendület a munka után is fennmarad. — A szünetek hatása. — Hogy osztandók be a munkaszünetek? — A tanórák folyamán beálló kifáradás. — A változatosság hatása. — A testi és a szellemi kifáradás viszonya. — A szellemi kifáradás vizsgálatának módszerei. — Az érdeklődés és fejlődése. — A figyelem zavarai. — A szórakozottság. — Az idegesek elvonhatósága. — Az orrgaratüri növedékekkel (adenoid vegetatio) összefüggő figyelemzavar. — A kimerülés. — Okai és tünetei. — Az ideges gyermek kimerülékenysége. — A szinleges kimerülés. — A gyermek alvása és alvási szükséglete. — Eleget aluszna-e az iskolásgyermek? Az alvás ideges zavarai. — A gyermek álmaj. — Az öntudat zavarai. — Öntudathiány. — Kettős öntudat. — Álomkóróság 135—145. l.
- VII. A gyermeki elme hibái és abnormitásai. — 1. A normális gyermek hibái. — A gyermek mulékony tökéletlenségei és hibásságai: 1. az érzelmi élet, 2. az ösztönök és akarat, mozgás és cselekvés terén; 3. az értelmi működésekben. — A rossz példa. — A testi büntetés. — A gyermek engedetlensége, mint nevelési műtermék 146—149. l.
2. Az abnormis gyermek. A szellemi rendelleneségek felosztása, okai és külső jelei. — Koch felosztása. — A világrahozott és szerzett psychopathiák. — Psychopathiás hajlam, terheltég és elfajultság. — Decroly felosztása. — Testi, érzéki és szellemi fogyatékosok. — Weygandt felosztása. — A súlyos és a kis mértékben abnormis gyermekek. — Philipp és Paul-Boncour felosztása. — A szellemi rendelleneségek okai. — Az öröklés. — Ideges terheltég. — A vérorokosság. — Az iszákosság. — Tuberkulózis. — Vérébajok. — Morel tétele. — A szerzett terheltég és okai. — Testi betegségek. — Idegbajok. — Kretinizmus. — Szellemi túleröltetés és izgalmak. — Az ideges környezet hatása. — A degenerációs jelek és jelentőségük 149—155. l.
3. Az ideges hajlamú és az idegyenge gyermek. A hisztériás idegyengeség. A gyermekek és serdülőkorúak öngyilkosságai. Az ideges gyermek nevelése. — Az ideges és idegyenge gyermek szellemi tulajdonságai és testi sajátosságai. — Időszakosan váltakozó tünetek és állapotok. — A hisztériás gyermek. — A gyermekek öngyilkosságának gyakorisága és okai. — A büntetéstől való félelem; nélkülözések; iskolai izgalmak; az önzés; a szerelem; elmebetegségek; életunottság mint a jómódúság közvetett kifolyása. — Az idegesek, gyógykezelése. — Az otthon és az iskola teendői. — A testi edzés, fürdők, séták, sportok, játékok. — A trainirozás, versenyekben való részvétel. — Alkohol és nikotin. — Olvasmányok. — A kedély edzése. — Az önzés ellen való nevelés mint az életunottság övszere. — Az ideges gyermekkel való bánásmód. — Az idegesek iskoláztatása. — A tanító feladata az ideges gyermekkel szemben. — Nagyobb mértékben idegesek nem valók iskolai oktatásra. — Idegyenge gyermekek átlépése a középiskolába. — Az ötödik elemi osztály. — Kevésbé tehetséges idegyengék nem valók a középiskolába. — Áthelyezés falura. — Erdei iskolák 155—167. l.
4. Az epilepszia, eskór (nyavalyatörés, szívfogás). — 5. A vitustánc. Chorea. — 6. A gyermekkori (világrahozott vagy korán szerzett) gyengeelméjűség. a) A gyengeelméjűség fajtái, okai és testi tünetei. b) A gyengeelméjűség (gyengetehetségűség) lélektana. — 1. A gyengeelméjűek képzet- és szókinése. — 2. A gyengeelméjűek felfogó- és emlékezőképessége. — 3. Írásjelek felfogása. Figyelem. Illúziók. Rajz- és kézi ügyességek. — 4. A gyengeelméjűek számolóképesége. — 5. A gyengeelméjűek érzelmi élete és akaratvilága. — 6. Az erkölcsi gyengeelméjűség (moral insanity). — 7. Az idiotizmus (hülyeség). —

8. A gyermekkori elme gyengeség társadalmi jelentősége. Az elme gyengék védelme, oktatása, foglalkoztatása, orvoslása. — 9. Az iskola és a gyakorló orvos szerepe a gyengeelműség felismerése és gyógykezelése körül. — 10. Gyermekkori elmebetegségek ... 167—214. l.

VIII. **A gyermeki elmi védelme: a gyermek elméjének elfajulása ellen való védekezés.** — 1. *A gyermeki elme védelme a gyermek világra-jötte előtt.* — A gyermeki elme védelme a gyermek szülőinél kezdődik. — Védekezés az öröklési terheltség ellen. — Kinek szabad házasságot kötnie? — Az alkoholizmus. — A közegészségügy javulása. — Szociális intézkedések. — Az áldott állapotú, gyermekágyas és szoptató nő védelme ... 215—218. l.

2. *A gyermek szellemi fejlődésének elősegítése. Védekezés a szellemi túlterhelés ellen.* — *A csecsemőkor.* — *A gyermek szellemi fejlettsége az iskolás korig.* — Engedelmesség; rend; tevékenységi ösztön; ügyesség; rajz; játékok; érzelmek fegyverezése; büntetések. — Idegen nyelvek. — A felfogás és emlékezet erősítése. — Az igazság iránt való érzék nevelése. — A nemi élet ébredése. — A nemi felvilágosítás inkább csak az e kérdést fedő mysticizmus enyhítése legyen. — A test és elme harmóniás fejlesztése. — *Az iskolásgyermek.* — Az egyéniségek lélektana és a tömegoktatás. — A megértés és tanulásbeli egyéni különbségek. — Mily felfogású tanulókhoz alkalmazkodják a tanító. — A tömegoktatás előnye a magánoktatással szemben. — Követelmények. — Dánország példája. — Hazai viszonyaink. — Az egyfolytában való és a kettéosztott tanítás. — Előnyök és hátrányok. — Többnyire célszerűbb az egyfolytában való tanítás. — A tanórák számának és sorrendjének megszabása. — A heti óraszám. — A szünetek. — A tanítás mely szakába valók a nehéz, melybe a könnyű tárgyak? — A testgyakorlási óra. — A házi feladatok elkerülhetlensége. — Követelmények. — A házi feladatok kötelező bejegyzése az osztálykönyvbe. — A házi feladatokra kiszabható idő maximuma az alsóbb és magasabb fokú iskolákban. — Németországi viszonyok. — A Wlassics-féle rendelet ... 218—229. l.

3. *A züllésnek kitett, züllő és büntetett gyermek védelme.* — A gyermek bűnössége. — *Lombroso tana.* — A gyermekkori büntetett nem született büntetett. — A belső és külső okokból bűnöző gyermekek. — A züllött és büntetett gyermekek száma. — Hazai statisztika. — A 16 éven alóliak bűncselekményei. — Visszaeső bűnösök. — Az elzüllés elleni védekezés. — *Az állami gyermekvédelem megalapozása a Széll Kálmán-féle törvénycikk útján.* — Az állami gyermekmenhelyek. — Családi telepek. — A védelem további kiépítése a gróf Andrássy-féle rendelettel. — Az eddigi környezetükben züllésnek kitett és a züllésnek indult gyermekek elhelyezése. — Elhelyezés nevelőszülőknél, családi telepeken, szigorúbb nevelésre berendezett állami menhelyekben, az Országos Gyermekvédő Liga által létesített zárt nevelő-intézetekben. — Normális és abnormális gyermekek különválasztása. — *A társadalmi gyermekvédelem.* — Edelsheim-Gyulai Lipót gróf és Karsai Sándor dr. mozgalma. — Az Orsz. Gyermekvédő Liga szervezete és működése. — Az országos gyermeknap és a gyermekünnepnap. — Az országos gyermekvédő alap. — A javító nevelés eddigi módjai. — Az állami javító-intézetek szervezete s az általuk elért eredmények. — Kik valók s kik vehetők fel javító-intézetekbe. — A javító-intézetek abnormis növendékei. — Kivánalmaim a VII. nemzetközi börtönügyi kongresszuson. — Hazánk és a külföld büntetőjogának álláspontja a gyermekkel és fiatalokorúakkal szemben. — A bűnvádi eljárás jogosultságának alsó korhatára. — Vargha, Fekete, Moravcsik és Salgó tétele. — Saját álláspont. — A javító és kényszernevelés szükségessége. — A kényszernevelés hatásai Angolországban. — A büntetőtörvény novellája. — A Balogh Jenő-féle javaslat. — A belátási képesség helyébe az értelmi és az erkölcsi fejlettség megítélése lép. — A javító nevelés a betöltött 21-ik évig terjedhet ... 229—247. l.

Az ATHENAEUM irodalmi és nyomdai r.-t. kiadásában megjelent:

A MŰVELTSÉG KÖNYVTÁRÁNAK második kötete

AZ EMBER

testi és lelki
élete, egyéni
és faji
sajátságai

470 szöveggép-
pel és 39 mű-
• melléklettel •

470 szöveggép-
pel és 39 mű-
• melléklettel •

SZERKESZTI: **ALEXANDER B. ÉS LENHOSSÉK M.**

AZ EMBER című mű tartalma:

Bevezető. Irta Lenhossék Mihály.
Az ember származása és helye a természet-
ben. Irta Gorka Sándor.
Az emberi test szerkezete és működése.
Irta Pekár Mihály.
A szellemi munka természete.
Irta Ranschburg Pál.
Az ember faji sajátosságai. Irta Semayer Vilibald.
Betegség és egészség. Védekezés a betegségek
ellen. Hogyan éljünk. A halál.
Irta Dalmady Zoltán.
A lelki életről. Irta Alexander Bernát.
A lelki élet abnormitásai. Irta Ranschburg Pál.

ÁRA DÍSZKÖTÉSSEN

korona **24** korona

Megrendelhető minden
könyvkereskedésben.

A Műveltség Könyvtárának
részletes prospektusát kívá-
natra szívesen küldi minden
hazai könyvkereskedés, vagy az

„ATHENAEUM”

irodalmi és nyomdai részvény-
társulat könyvkiadó - osztálya

**BUDAPEST, VII. KER.,
RÁKÓCZI-ÚT 54. SZ.**

A „Műveltség Könyvtára“-ból eddig öt kötet jelent meg.

Kimerítő prospektust kívánatra ingyen küld az „ATHENAEUM“ r.-társulat
kiadóhivatala, Budapest, VII. kerület, Rákóczi-út 54. szám.

Orvosok, tanítók, gyógypaedagogusok
és a művelt közönség használatára

A BESZÉD

Összes vonatkozásaiban különös
≡ tekintettel a gyermekkorra ≡

32 ábrával és
3 táblával. ✱

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MAGY.
KIR. MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL IRTA:

• ÁRA •

DR. SARBÓ ARTUR

5

AZ „IDEGKÓRTANI DIAGNOSTIKA” MAGÁNTANÁRA A BUDAPESTI
KIRÁLYI TUDOMÁNYOS EGYESÍMÉN.

KORONA.

KIVONAT A TARTALOMBÓL:

I. fejezet. A beszélő szerv bonctana és élettana. — *II. fejezet.* A beszédhangok élettana. — Az összefüggő beszéd élettana. — *III. fejezet.* A beszéd technikája. — A szónokolás alapfeltételei. — A beszédhang hygienéje. — *IV. fejezet.* Általános beszédfejlődéstan. — *V. fejezet.* Az egyéni beszédfejlődés. — *VI. fejezet.* A beszédzavarok beosztása. — *VII. fejezet.* A gyermeki beszéd veszélyei s ezek okai. — Mily körülményekre ügyeljen a szülő gyermekének beszédfejlődése alatt és mily irányban kell azt befolyásolnia? — Mire ügyeljen a tanító a helyes beszéd fejlesztése szempontjából? — *VIII. fejezet.* A siketnémaság. — *IX. fejezet.* A hallónémaság. — *X. fejezet.* A fajlagos dadogás (hebegés) kórtana. — *XI. fejezet.* A fajlagos dadogás tünettana. — *XII. fejezet.* A fajlagos dadogás beosztása, kórismézése, kórjósolata. — *XIII. fejezet.* A fajlagos dadogás gyógyítása. — *XIV. fejezet.* A pöszeszavok. — *XV. fejezet.* A hadarás. — *XVI. fejezet.* A gyermekkorban leggyakrabban előforduló beszédhibák statisztikája. — *XVII. fejezet.* Beszédhibás gyermekek felvétele. — *XVIII. fejezet.* Az agykérgi beszédzavarok. — *Aphasia.* — *XIX. fejezet.* A hysteriás beszédzavarok. — *Neurastheniás beszédzavarok.* — A traumás neurosisek kapcsán fellépő beszédzavarok. — *XX. fejezet.* Epilepsziás beszédzavarok. — *Migránes aphasia.* — *Choreás beszédzavarok.* — *XXI. fejezet.* A maladie des tics és kapcsolatos beszédzavarok. (Gilles de la Tourette-féle betegség.) — *XXII. fejezet.* A nyúltvelői (bulbáris) beszéd. — *Sokfoltú gerincvelőkeményedés beszédzavarai.* — *Függelék:* a széles beszéd. — *XXIII. fejezet.* A hülyék, gyengeelméjűek, gyengetehetségűek beszédzavarai. — *XXIV. fejezet.* Elmebetegék beszédzavarai.

Kapható az Athenaeum r.-t. kiadóhivatalában, Budapest
VII., Rákóczi-út 54. és minden hazai könyvkereskedésben.

AZ ÉN UJSÁGOM

Képes gyermek hetilap
Szerkeszti Pósa Lajos.

Amint a gyermek megkezd a betűvetést, megismeri az ábécét, már olvasni akarja azokat a meséket, amelyeket eddig elmondani hallott öreg apótól, nagynyótól. Az *Én Ujságom* hetenként egész bokrétára valót hoz ilyfajta mesékből. Csupa jókedv, móka, ötlet ez a lap. Elbeszélésektől, tarka meséktől kezdve egész a képrejtvényekig mind olyat hoz, ami a gyermek lelkéhez szól. — Előfizetési ára negyedévenként 2 korona 50 fillér. Aki e lapra előfizet, Az *Én Ujságom* naptárát ingyen kapja. Mutatványszámotkérésre ingyen küld a lap kiadóhivatala Budapest, Andrásy-út 10.

KERTÉSZ TÓDOR

BUDAPESTEN

KRISTÓF-TÉR

GYERMEKJÁTÉK ÉS
SPORTÁRU-RAKTÁR

Legnagyobb választék minden-
nemű szabadbani és szobajáté-
kokban és sportcikkekben. Játék
különlegességek.

**Egészséges, testedző és
szabadbani sportjátékok**

Oktató, szórakoztató, foglalkoz-
tató játékok.

Fröbel- és Szlőjdmunkák

Türelmjátékok. Tanulságos, ok-
tató, földrajzi és utazó, mulattató
és tréfás társasjátékok. Gondo-
latfejlesztő, érdekes táblajátékok.
Nyári játékok: homokformáló,
labdázó, karikadobó, céldobó,
céllovó, repülő, óraműves, pör-
gettyű stb. stb. játék-ujdonságok,
sportkocsik, szekerek, vitorlás és
óraműves hajók, puskák, sport-
sárkányok, kerti szerszámok,
öntözők, lovasdíjátékok stb. *Sportjáték ujdonságok*: Diaboló,
Allah, Sangfang, labdadobójaté-
kok, Gummet, Angello. *Sport-
cikkek*: Lawn-tennis, football,
croquet, criquet, hockey, golf,
pol, athlétkai sportcikkek, hor-
gászószerek, tornaeszközök, téli
sportcikkek, szánkók, ródlik,
turistasport-felszerelések stb.
stb. legnagyobb választékban

Kertész Tódornál,
Budapest, Kristóf-tér.

Nagy képes árjegyzéket kívánatra
ingyen és bérmentve küldök.